

Justice věčně zkomírající.

Dr. Koloman Décsy (sedrie Bratislava) — zešlel, Jaroslav Dvořák (Jihlava) — skočil z okna, Dr. J. Havle (Bratislava) — byl raněn mrtvicí při líčení, Dr. Ot. Urban (Pardubice) a Čeněk Šandera (Králov Městec) — náhle onemocněli a přímo od soudu byli dopraveni do nemocnice, Dr. Václav Adámek (stát. zastupitelství Litoměřice) — zešlel, Dr. Řezníček (exek. soud Praha) — zešlel a zemřel, Ladislav Vrtal (Těšín) — skončil sebevraždou, Dr. Ant. Glos (stát. zast. Opava) — nalezen ve mdlobách v kanceláři, těžce nemocen, Karel Eckert (Praha) — zemřel přepracováním, Dr. Bedřich Němec (zem. civ. soud Praha) — zemřel přepracováním, Mořic Müller (Nejvyšší soud Brno) — zemřel na schoďišti soudu srdeční mrtvicí, Cyril Vaňourek (Olomouc) a Václav Kvapil (zem. tr. soud Praha) — onemocněli při líčení u soudu, Borovička (zem. tr. soud Praha) — nalezen večer v bezvědomí v budově soudu a dopraven do nemocnice, Dr. Hronek (Bratislava) — raněn srdeční mrtvicí z přepracovanosti, Jan Weinzettel (Bratislava) — raněn mrtvicí z přepracovanosti, Viliam Hrádek (Bratislava) — raněn mrtvicí z přepracovanosti.

Výpočet není úplný. Byl sestaven na rychlo podle novinových zpráv. Přes to je jistě mementem, jehož závažnost dvojnásob vystoupí, uvážíme-li toto: dle statistiky soudcovského personálu naší republiky činil počet soudců včetně soudcovských čekatelů a úředníků stát. zastupitelství v republice úhrnem 2770; z toho na vlastní soudce připadá 2046.

2770 lidí tvoří dosti nepatrnou obec, tak nanejvýš městys. Nuže představme si, že v některé z našich obcí o 2770 obyvatelích odehrálo by se během asi dvou roků tolik tragedií tak znepokojujícího druhu, o jakých se stala zmínka v úvodu. Podobná obec stala by se okamžitě centrem pozornosti a jistě by se nenašel nikdo, kdo by se odvážil tvrdit, že jde o pouhou shodu okolností. Právem by se každý domníval, že serie vážných poruch, vyskytujících se v určité omezeném okruhu osob s pravidelností tak zarážející, musí vyplývat z nějaké základní příčiny.

S našimi soudci má se to však jinak. Dřou a padají, zatím co veřejnost omezuje se na suché, pětiřádkové registrování jednotlivých případů úmrtí v tisku a na akademické polemiky v revuích, zda má více práce a odpovědnosti profesor botaniky nebo okresní soudce v Kolíně. Bylo dokonce nazváno hyenismem, když soudcové ve svých odborných časopisech poukazovali na tyto tragické případy, uvádějíce je zcela právem ve spojitost s poměry panujícími u našich soudů a volajíce (marně) po nápravě. Jde o pouhá náhodná úmrtí a onemocnění, jaká se vyskytují stejně i u jiných

stavů; rozdíl je jediné v tom, že soudcové vytloukají ze smrti svých kolegů nelidsky kapitál, kdežto druzí tak drastických prostředků neuzívají: tak tvrdili někteří. Při tom je však ani nenapadlo, aby se otázkou zabývali důkladněji a zjistili si, proč na př. právě Bratislava vykazuje tak zlou bilanci. Jinak byli by musili dojít k tomu, že jednotlivé případy úmrtí a onemocnění rozděleny jsou na soudy podle jejich zatížení v poměru přímo matematickém. Sama tato okolnost je jistě velmi výmluvná.

K tomu všemu zoufalé úsilí soudců zmoci záplavu, která se na ně neustále valí, nepostrádá tragiky potud, že zdá se býti marným. Kára justice drkotá stále volněji a stále s větším skřípotem. Měl jsem již před časem příležitost zmínit se na těchto místech o výroku universitního profesora-odborníka, bývalého soudce, který označil situaci našeho soudnictví za katastrofální. Výrok tak povážlivý neměl dohromady většího účinku, než že zburcoval jiného profesora almae matris, který z ohledu na disciplinu, kterou přednáší, domníval se býti povolán k tomu, aby vzal zase v ochranu právníky správní služby. Konečný výsledek této zholá pochybené taktiky byl pak ten, že širší veřejnost přestala se starat o jedny i druhé, házejíc jedny i druhé do stejného koše, v němž končí všechny ty pro publikum tak fádňi stavovské požadavky, počínaje odborovou organizační komíníků až po ústřední spolek profesorů.

*

A přece je již nejvyšší čas, aby se věc začala posuzovat se stanoviska nikoliv stavovského, nýbrž celostátního. V senátu se vynořil sice návrh, který by měl přinést alespoň částečnou úlevu, ale — běda — vyšel z kruhu senátorů oposičních, a osud jeho je proto více než nejistý. Také ministerstvo spravedlnosti vypracovalo návrh, který mluví sice mnoho o úlevách, ale stačí jej zběžně přečísti, aby se člověk stal skeptikem. Strkáním agendy od senátů samosoudcům se krise na-prosto neodstraní. Jde o přištipkářství, ne o reformu.

Klepe se to tedy dále. Pražské soudy jsou již nyní nuceny klásti roky na pozdní jaro roku 1929 i ve věcech nejnutnějších. Nic nepomáhá nárek a urgence stran. Není již prostě nikde volno, všechny termíny jsou obsazeny. Při tom agenda stále roste řadou přímo geometrickou. Tvrzení toto není prázdnu frází, a malý příklad znázorní to dostatečně.

Máme v Praze soud, který soustředil exekuce z celé Velké Prahy. Tento soud vyřídil

v roce 1920	11.040	exekucí
» 1921	18.484	»
» 1922	27.339	»
» 1923	33.537	»
» 1924	41.672	»
» 1925	48.533	»
» 1926	54.960	»
do 30. června 1927	32.560	»

což tedy znamená, že v r. 1927 docílen byl rekord nejméně 65.000 exekucí. Přesná statistika, není dosud

známa. (Podotýkám, že statistika před r. 1926 týká se souhrnu soudů, jejichž spojením vytvořen byl nyníjší exekuční soud.) Exekuční soud přestává tedy vlastně pomalu vůbec fungovati, poněvadž exekuce vydobytá teprve po řadě měsíců má (při osvědčené čipernosti rutinovaných dlužníků) pro věřitele přirozeně význam více méně akademický.

Jsou však případy ještě závažnější. Nejvyšší správní soud — pýcha naší justice — sdělil veřejnosti, že koncem r. 1927 zbylo mu 6366 nevyřízených stížností. Při tom za r. 1927 vyřídil jich celkem 3557. Z toho plyne, že na stížnosti došlé koncem r. 1927 dostane se až někdy v roce 1930! Také tento nejvyšší tribunál pozbývá tím vlastně vůbec smyslu. K tomu státní správa zrovna jakoby naschvál se stará o to, aby radové správního soudu neměli dlouhou chvíli. Tak na př. ministerstvo vnitra vydalo v r. 1927 rozhodnutí, z nichž 59% bylo nejvyšším soudem zrušeno. Ministerstvo obchodu doznalo dokonce 62% kasací. Rekord ze všech ministerstev však má ministerstvo veřejných prací s 69% zrušených rozhodnutí. Daleko povážlivější je ještě bilance slovenské samosprávy, vykazující 72% zrušených rozhodnutí — což znamená, že ze 4 rozhodnutí bezmála 3 byla vadná. Věru není záviděníhodno býti radou nejvyššího správního soudu!

Kvalita rozhodnutí valem upadá. Pochopitelně. Otrávený a udřený soudce nemá náladu na nějaké studium. Seká se to tedy jako u řezníka. Kus jako kus, jen když jde akt ke všem čertům. Připočteme-li k tomu ještě chatrnou formu některých našich zákonů, dojdeme k vysvětlení toho, proč na příklad ohledně zákona o osmihodině době pracovní, tedy zákona z r. 1918, vládne v judikatuře dosud úplný chaos. Sem dlužno zařaditi i známý souboj nejvyššího soudu brněnského s nejvyšším správním soudem v oboru jazykového zákona, kterýžto souboj vynesl, mimochodem řečeno, presidentovi nejvyššího soudu trestní žalobu se strany německých advokátů.

K dovršení kalamity začínají se do justice zanášeti i vlivy politické. Proskočily řeči o jistém senátu nejvyššího soudu, který prý projevoval mimořádný zájem o blaho církve katolické a vysloužil si v důsledku toho název svatojanský senát; chceme však věřiti, že pověsti v tomto směru jsou přehnané. U okresního soudu v Mladé Boleslavi leží však protokol svědka-aktivního soudce, který pod přísahou udal, že agrární poslanec Dubický pokusil se vykonávati naň při výkonu spravedlnosti vliv. Ku podivu, nikdo se tehdy vůbec nezval.

*

A teď ty platy a životní úroveň našich praetorů! V lednu 1927 upravili platy soudcům v Americe. Distriktní (okresní) soudce dostal 10.000 \$ ročně, t. j. našich 330.000 Kč. Cirkuitní soudce má 12.500 \$, přísedící vrch. soudu 20.000 \$, vrchní soudce 20.500 \$. V Anglii jsou soudci s milionem ročních příjmů. Řeknete-li mi, že jde o veliké bohaté státy, povím vám, že ve Švédsku činí plat řádného assessora v našich penězích na 100.000 Kč a plat hărădshördinga, t. j. okresního soudce u I. stolice, který ovšem patří ve Švédsku k elitě soudcovstva a má kromě pevného platu zvláštní příjem ze soudních poplatků, pohybuje se mezi 190.000 až 400.000 Kč. A u nás? Toliko první president nejvyššího tribunálu má platu 100.000 Kč ročně. Většina soudců nemá však ani z daleka polovinu. Nebylo-li za těchto poměrů mezi našimi soudci dosud korupce, je

to pro ně znamenitým vysvědčením. Je však radno podrobovati charakter soudcovstva tak nebezpečné zkoušce do nekonečna? Neslouží nám také ke cti, že s finanční mizerií soudců chtěl se udělati malý obchůdek. Vyskytl se nesmělý návrh asi toho smyslu, že by se soudcům snad mohlo něco přidati ve formě slevy důchodové daně, kdyby se vzdali volebního práva. Budiž soudcům ke cti, že tento nestydatý návrh řízně odmítli.

Bohužel neprojevili soudcové tuto říznost vždycky. Vedli půtku s ministerstvem spravedlnosti, při níž všechny sympatie těch, kdo situaci u našich soudů znají, byly na jejich straně. Soudci tvrdili, že jsou nuceni k nezákonnostem a že ministerstvo o tom ví a mlčky s tím souhlasí. Ministerstvo to popřelo, tváříc se velmi překvapeně. Věděli jsme všichni, že soudci mají pravdu, a přece soudci tváří v tvář panu ministrovu couvli. Kdo ví, zda tím nebyla ztracena vhodná příležitost zainteresovati o svou věc veřejnost, příležitost, kterou až dosud soudci tak lopotně a marně hledali.

Prozatím se tedy o ně nikdo nestará, nikoho nenapadne pozastaviti se nad tím faktem, že ač čtyři naše university produkují až hrozivý nadbytek právníků, nevědoucích po doktorátu co počiti, jedno z nejkrásnějších lidských povolání, povolání soudcovské, trpí trapným nedostatkem sil. V Čechách je neobsazeno 129, na Moravě 60 soudcovských míst.

V Hradci Králové uvažují o protestní schůzi, v Novém Městě nad Váhem složili se advokáti soudu na světlo, v Trnavě na psací stroj. Říká se, že spravedlnost je slepá — snad proto, aby všhecku tu bídu neviděla.

(K zamezení jakéhokoliv nedorozumění se podotýká, že autor článku není [bohudík] soudcem.)

Dr. Jaroslav Drábek.

P O Z N Á M K Y

Americké presidentství.

Letošní volby presidenta Spojených států severoamerických poučily nás zvláště názorně o tom, co je president v Americe a co je tam občan, úhrnem: co je to američanství a demokracie podle tamního typu. Nelze říci, že by se americké způsoby mohly nebo měly beze všeho napodobit u nás, ale na druhé straně je fakt, že i naše demokracie je amerického původu a může býti tudíž jen zdrávo podívati se občas ke kořenům.

Především uvidíme, že v Americe strana znamená něco zcela jiného než u nás, něco více a něco méně. Více proto, že je velká, že aspiruje na ovládnutí, po případě výměru celé veřejné správy od presidenta až do posledního státního zřízení, že je posvěcena tradicí a dědí se takřka krajem a rodem, méně proto, že člověka tak nepoutá v celém jeho životě a myšlení, neprovází den za dnem, nýbrž jen jednou za čtyři roky, že ponechává místo pro ty nejráznější stavovské, skupinové i individuální zájmy a názory, a konečně, že musí míti v čele lidi, aby něco znamenala, zejména jednoho muže, který by byl s to získat důvěru mass, představovat Američana par excellence, imponovat všem a po svém zvolení míti absolutní úctu a podporu všech bez rozdílu stran soukromých zřetelů. Amerika dbá vždy více na člověka než na program, více na toho, kdo má jednat, než na to, co slibuje. V Americe se udržuje

kult osobnosti, ducha, vůdce. Strana musí takového muže mít, najít, opatřit, ne aby on si jí měl shánět, stavět nebo dokonce se jí doprošovat. To je pravá demokracie individuální, kde jednotkou je člověk, všichni jsou si rovni, ale každý platí jen tolik, zač stojí. Každý také dovede správně odhadovat jiné i sebe a ani ho nenapadne žádat něco prostě podle čísla nebo klíče. Národ není rozškátulkován podle drobných interesů, podle zaměstnání, místních nebo zvláštních zájmů a zálib, není tolik stran, kolik smyslů, každý odpovídá za sebe, ať jako individuum, ať v určité kolektivitě, ale s organické souvislosti s ostatními, takže celek Ameriky žije ve všem a nade vším jako první a poslední skutečnost.

Tentokrát stály proti sobě dvě zvláště významné osobnosti, obě vynikající, ale každá docela jinak, takže nebylo možno je měřit a říci, která je větší. Američan, zvyklý na mechanická měřítka, byl tím uveden silně do rozpaků. Herbert Hoover je inženýr, konstruktér, organisátor, muž práce, výroby a obchodu, jakýsi Ford přenesený do politiky. Alfred Smith je naopak politik původem, odchovanec Tammany Hall, muž z lidu, demagog v nejlepší slova smyslu, populární osobnost sršící vtípem a nápady. V programech obou nebylo za to rozdílů až na jedinou otázku: prohibici, ale i zde bylo lze spor převést téměř úplně na temperament, neboť jen pomluva mohla demokrata Smitha vinit z podpory alkoholismu. Právě tak tomu bylo s jeho katolictvím, které nemá ani dost málo klerikálního rázu. Smith představoval pouze nový od standardního typu Američana se lišící, živější, volnější a, chcete-li, pokrokovější typ. Právě proto nebyl zvolen, zvolen byl Hoover, který je vzorný Američan a první, kdo ho uznal, byl jeho odpůrce, pozdravující v něm okamžitě svého presidenta.

R. P.

Bible a československá republika.

Zdá se, že p. prof. Rádl měl vnitřní potíže s oslavami 28. října, a v článku »Desítiletí republiky«, který napsal do »Křesťanské revue«, jsou ty potíže ještě jasně viditelné. O panu profesoru Rádlvi je známo, že z celého pestrého výběru světových názorů, který se nabízí modernímu člověku, zvolil systém důsledného křesťanství. Také při oslavách desátého výročí republiky napadne ho nejdříve otázka: jak oslavovat stát křesťanský? A může křesťan oslavovat stát? I počne filosofovat takto:

»Zkuste najít v evangeliu místo, kterého by se dalo užít za základ oslavy; rozumějte, nejen nahodile zvolené motto, nýbrž slova Ježíšova, která by schvalovala zřízení státu a dávala mu věčný smysl. Těch slov v evangeliu není. Osmadvacátého října budeme oslavovat založení anebo, chcete-li, obnovení československého státu, tedy organizace typicky světské, která sama svojí podstatou slouží světským zájmům. Tu je vláda, zákony, president, parlament, vojsko, úřady, moc ve světě, spojení se Slovenskem, konec války, legionáři, převrat v Praze, mírové smlouvy — kde tyto a takové věci doporučuje Ježíš?«

A pan prof. Rádl shledává, že Ježíš těchto věcí nedoporučuje. Pokud se týká oprávněnosti republiky, nalézá u Ježíše jen toto: »Království mé není z tohoto světa.« O vítězství nad nepřáteli nemluvil Ježíš povzbudivě; řekl jen: »Co platno člověku, kdyby celý svět získal a na duši své škodu utrpěl?« Vlastní vláda? Pan prof. Rádl nenalézá, že by Ježíš byl chválil vlastní vládu; neřekl více než toto: »Pánu Bohu samému klaněti se budeš a jemu samému sloužití budeš.« Ústava? Běda, ani ústavu nebylo by možno založit podle Ježíšových pokynů; neboť on pravil: »Jáť pak pravím vám, abyste neodpírali zlému.« Sociální zřízení? Pan profesor shledává, že v bibli není o tom psáno více než toto: »Nepečujte tedy, říka-

jíce: Co budeme jísti?... Nebo toho všeho pohané hledají... Hleďte nejprve království Božího a spravedlnost jeho, a toto vše bude vám přidáno.« Propátřav takto evangelia, dochází Rádl k těmto truchlivým závěrům:

»Nikoliv, nenalézám v evangeliu doporučení oslav 28. října. Nač se schovávat se skutečností, jaká je? V evangeliu se vykládá, že všechno to, co se bude slavit 28. října, jsou věci tohoto světa, které nemají významu pro království Boží.« Oslavujeme republiku jsme mimo oblast křesťanství.«

V tom se p. prof. Rádl poněkud probudil a uznal za nutno, dát republiku a bibli trochu dohromady. Zvolil k tomu tento složitý způsob:

»Ježíš uzdravoval nemocné. Proč jim dával tělesné zdraví, když šlo o království, které není tělesné?... Zdravý člověk se může lépe ovládnout a je tedy odpovědnější za své jednání, jeho cesta k duchovnímu životu je svobodnější. A tak je i se světskou vládou. Státní samostatnosti dokonce není zapotřebí k dokonalosti... Kdežto však nesamostatný člověk není plně odpověden za své jednání, muž svobodný je mezi povoláními. Státní pořádek, dobré zákony... jsou předpoklady, které ulehčují občanovi, aby pamatoval, že je povinen hledat věci, které nejsou z tohoto světa. V tomto smyslu je možno křesťanovi oslavovat zřízení světského státu: každý pořádek ve věcech světských je ulehčením boje za věci duchovní.«

Zaplať pámbůh. Ale takové logické námahy bylo třeba, než se p. prof. Rádl 28. října odhodlal vystrčit ze svého okna praporek. Je to jistě kuriosní nápad, jít si do bible pro schválení takových věcí jako je československá jednota. Rádl bychom věděli, jestli p. prof. Rádl se už také někdy pokoušel nalézt v bibli ospravedlnění toho, že je universitním profesorem. Neboť ani university zřejmě nejsou v evangeliu doporučovány, neboť se tam praví: »Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich jest království nebeské.« Jako existence universit není založena na tom, co o tom praví nebo nepraví bible, tak také existence moderního státu. Také bible je kniha podmíněná časem a místem, a dva tisíce let stará státnická moudrost Židů pod vládou římskou nemůže v ničem býti brána za měřítko pro Československou republiku, a je nesprávné ty otázky být jen nadhazovat, i když autor má vůli vymotat se potom ze zmatku, který způsobil. Je ovšem těžko oponovat člověku, který je přesvědčen, že je na cestě k blaženosti. Ale tolik aspoň je nutno říci: pan prof. Rádl mnoho přednášel i psal o krizi inteligence. Neuvědomuje si vůbec, že jeho dnes už zřetelná cesta ke křesťanskému anarchismu patří také do krise inteligence?

Každému, co mu patří.

Když pater turbulentus Andrej Hlinka, nedávno na schůzi v Nuslích otevřeně vyhrožoval monsignoru Šrámkovi, že mu »ty Mičuráky ze Slovenska vyžene«, a když k tomu shromážděný český katolický lid silně tleskal, vyjádřila nad tím část pokrokového tisku škodolibé potěšení. To proto, že větřila nějakou nepříjemnost pro monsignora Šrámka; bylo jí příjemno, že Hlinka zatopil Šrámkovi v Praze, a že při tom se mu dostalo podpory části pražských lidovců. Od té doby byla svedena krátká hádka o to, co vlastně Hlinka v Nuslích říkal; popíralo se, že by šel tak ostře na Šrámka atd., zkrátka, jako obyčejně, člověk se pravdy nedoví. Ale ať už Hlinka tak v Nuslích mluvil nebo nemluvil, jisto jest, že na Slovensku v tom smyslu mluvil aspoň tisíckrát; a ať v Nuslích shromáždění katolíci Hlinku demonstrativně oslavovali nebo neoslavovali, je jisto, že jedno křídlo lidové strany by na vůdcovském místě

raději vidělo Hlinku než Šrámka, který se jim zdá být vážným a umírněným v hájení katolických zájmů. Nepřihodila-li se tedy tato epizoda v Nuslích, věru se mohla přihodit, a je otázka, má-li pokrokový tisk své city v pořádku, necítí-li při tom nic jiného než trochu škodolibosti vůči monsignoru Šrámkovi. Jsme pro to, aby každému se dostalo, co mu patří. Necht jakékoliv jsou vady monsignora Šrámka v očích pokrokového tábora, když zakládal na Slovensku filiálku lidové strany (kterou luďáci jistě jinak nenazvali než »Mičuráci«, podle jejího vůdce), nečinil tak z důvodů sobeckých. Ačkoliv věděl, že založením konkurenční katolické strany na Slovensku (která tam ostatně nemá mnoho vyhlídek) rozdráždí luďáky a ohrozí jednotu katolické fronty v republice, přece ji založil, pouštěje se tak s luďáky v zápas o státní program. Ludová strana dlouho se oddávala programu divoké autonomie, která by byla schopna ohrozit jednotu československého státu; když byla odhalena úloha Tukova v ludové straně, chápe se, jaké poslání měla mít tato autonomie. Šrámek založil filiálku své strany na Slovensku proto, aby oponoval tomuto luďáckému programu a aby získával slovenské katolíky pro program československé jednoty. Jeho metoda je nátlak na luďáky, aby povolili ve svém nebezpečném a nerozvázném bouření; jistě by se státního hlediska bylo lépe, kdyby slovenští katolíci byli vedeni Šrámkem než Tukou. Nesluší se tedy, abychom to Šrámkovi škodolibě přáli, jestliže mu v Praze dělají potíže slovenští autonomisté, jejichž program navrhuje; nesluší se ani, abychom měli radost z toho, kdyby proti Šrámkovi revoltovalo to křídlo lidové strany, kterému vždy byli bližší luďáci než Šrámek, poněvadž vždy mu byly bližší zájmy katolické internacionály než konkrétní zájem československého státu. Jsme pro to, aby bylo uznáno i to dobré, které udělá monsignore Šrámek.

Manifest pěti.

Starému zkušenému sběrateli podpisů, p. prof. Zd. Nejedlému, přece jen podařilo se shromáždit kolem sebe čtyři lidi a vydati s nimi manifest proti zastavení některých komunistických novin. Manifest vidí v tomto opatření »zbabělý útěk měšťáctva i od nejprimitivnějších zásad liberalismu minulého století«, protestuje proti tomu »jménem všech, kteří dosud nezapomněli, co nás vždy činilo silnými: volné slovo, volný tisk a nebojácná kniha«, a ohlašuje pocit studu nad tím, že »dnes po desíti letech samostatného státu, v němž naopak měly být uvolněny všechny tvůrčí síly národa, jsme za léty šedesátými minulého století«. Pod prohlášením jsou podepsáni Antal Stašek, prof. František Krejčí, J. S. Machar, Zdeněk Nejedlý, F. X. Šalda. O p. prof. Nejedlému je obecně známo, že dělá portýra komunistické straně, že je to jakýsi komunista — nekomunista, kterého komunistická strana vždy tam nastrčí, kam sama nemůže; nepotřebuje tedy jeho účast žádného vysvětlování. Účast ostatních pánů nechceme rozbírat; trochu překvapuje podpis Macharův. Pánové končí svoje prohlášení slovy:

»Pokládáme za svou čestnou povinnost zvednouti svůj hlas, abychom se po cestě takto vykládané samostatností nedostali v duševní otroctví, horší než bylo ono, z něhož jsme se dostali 28. října 1918.«

Zde by snad bylo možno začít s pány debatu a otázkati se jich, je-li jim znám program komunistické strany. Je-li jim znám, měli by říci, nepokládali-li by uskutečnění tohoto programu za horší duševní otroctví než to, které bylo před 28. říjnem a po něm. Že by to bylo otroctví, zdá se býti nesporné. Pánové by měli veřejně říci, považují-li za dovoleno brániti se proti takovému útoku nebo nepovažují-li to za dovoleno; jestliže to nepovažují za dovoleno, jestliže demokracii přisuzují

jen roli trpného vyčkávání, až komunisti pohodlně vykonají své přípravy a podniknou útok, pak by ovšem s nimi byla každá další debata marná. Jistě by jejich úsudku o našich poměrech přidalo na zajímavosti, kdyby otevřeně řekli, uznávají-li právo státu na obranu proti těm, kteří veřejně hrozí jej porazit. Po té stránce je tedy projev velmi neúplný. Proč ti, kteří se štítí duševního otroctví, protestují proti zastavení tisku, který otevřeně agituje pro zavedení duševního otroctví? Proč se pánové bojí jen jednoho otroctví a ne druhého? Pánové mluví o tom, že volné slovo a volný tisk nás vždy činily silnými, a že všechny tvůrčí síly národa mají být uvolněny. Nevědí snad, jak se komunisté dívají na jejich zásady, na jejich »volné slovo« a »volný tisk«? Nevědí, jak by vypadalo »uvolnění všech tvůrčích sil národa« pod komunistickou diktaturou? Nemůžeme věřit, že by nevěděli. Nechápeme tedy, proč pět mužů, kteří dávají najevo odpor před duševním otroctvím, nežádá, aby nebyly kladeny v cestu žádné překážky tisku, který nedělá nic jiného, než že volá po zavedení nejdůkladnějšího duševního otroctví, proti kterému všechno, co tato koalice může spáchat, je jen hračkou?

Řekli jsme již minule, že zastavení komunistických novin nepovažujeme za účelné. Ale žádný kouzelník slova nedokáže, že demokracie v zásadě nemá právo bránit se proti těm, kteří usilují ji vyhladit. Nedokáže to ani pět podepsaných pánů, kteří by jistě učinili dobře, kdyby odhalili před veřejností logiku svého prohlášení, které, hrozíc se jednoho duševního otroctví, bere v ochranu přípravu k druhému, a které jednomu otroctví na jméno přijít nemohouc, pro přípravování druhého nemá ani slova výtky. Ptali jsme se posledně, najde-li komunistická liška nějaké vrány, které na její povel dají se do nářku nad úpadkem svobody. Musíme přiznat, že lišce se podařilo naléztí dokonce věhlasné vrány.

Politická nestydatost.

Ministerstvo zdravotnictví rozdělilo medaile za zásluhy o sport a tělesnou výchovu, a rozdělilo je takovým způsobem, že se to jeví býti nejnedůstojnější komedií poslední doby. Ministerstvo rozdělením medailí dalo najevo, že zásluhy katolického Orla o naši tělesnou kulturu cení výše než zásluhy Sokola, a následkem toho připadlo většinu medailí na kabát mužům, jejichž objem je v pase větší než v prsou. Není nikoho v českém národě, kdo by nevěděl, jak se to asi má se zásluhami Sokola a Orla o naši tělesnou kulturu; stačí vidět jednou vedle sebe průvod Sokolů a průvod Orků, aby každý viděl, jak směšné je takové oceňování. Myslíme, že sami Orlové se zarděli rozpaky, když shledali, že byli postaveni nad Sokoly. Tato věc se stala jen proto, že ministerstvo zdravotnictví je v rukou katolických, a že už od dob všennárodní koalice politické strany považují svěřená jim ministerstva za svůj politický majetek, ve kterém mohou dělat co chtějí, třeba stavět věci nohama vzhůru. Takové rozdělení medailí nemá ovšem vůbec co dělat se spravedlivým oceňováním vykonané práce a rozdíleci ani neměli v úmyslu přiblížit se spravedlnosti; je to jen výraz mocenských poměrů. Politika tu otevřeně vystupuje jako neostýchající se původce nespravedlivosti a roztahující se padělatel hodnot. Politika dovede povýšit hrbatého nad rovně rostlého a tvrdit, že je to tak správné; můžeme se jednou dočkat, že redaktoři »Večera« dostanou medaile za krásný styl, a že zadnice kněžská bude úředně prohlášena za krásnější než obličej Adonisův. Politika může ignorovat celou známou historii Sokolstva, může nedbat výsledků na závodističích a vůbec všeho toho, co každý vidí; chce-li, postaví Orly a Sokoly a basta. Tento systém padělá všechny zásluhy, falšuje obraz veřejného života, prázdné hlavy pro-

hlašuje za plné a vpadlá prsa za vyklenutá. Existuje ještě veřejné mínění, aby náležitě zošklivilo plané medaile těm lidem, kteří je nedostali za nic jiného než za to, že se dali organisovat v té nebo v oné straně? Tělovýchovné instituce, které se staly obětí této politické komedie a tohoto násilí, udělají nejlépe, vrátí-li obdržené medaile, třeba i bez zdvořilého poděkování; politikové mají tolik moci, aby udíleli své medaile, komu chtějí, veřejné mínění má zase tolik moci, že může vzít těm tretám z plechu jakoukoliv hodnotu, a může způsobit, že mužové jimi ozdobení budou vypadat ne vážně, ale komicky.

Co se stalo ve Francii.

Chyba. A to je, jak známo, vždy horší než zločin. V létě 1926 sestavil Poincaré vládu národního soustředění ve sněmovně »levého kartelu«, poněvadž tato polovičatá koalice nedovedla vládnout. Socialisti odmítali převzít vládní spoluodpovědnost, kladli však na radikální menšinový kabinet sociální požadavky, které nachýlenou již finanční situaci státu přiváděly nutně ke katastrofě. Když frank byl již na cestě rak. koruny a říš. marky, nezbylo než se poděkovat a vrátit se ke starému národnímu režimu. Když dílo sanace bylo vykonáno, začalo být arcí radikálním v koalici s »umírněnými« (franc. nár. demokrati) horko. Zvláště když v poslední době se na ně čím dále tím více zapomínalo a Poincaré vládl již bezmála jako za vlády »nacionálního bloku«. Nedávno došlo k pokusu usdílití ve Francii zas některé kongregace, což působilo na radikály jako červený šátek. Nerozvažovali příliš: kdo na jeho místo — a zdvihli válečný pokřik: A bas Poincaré! Na sjezdu v Angers namáhali se ministři strany marně vyložití delegátům, že věci pozdější budou horší prvních, jestli koalici rozbijí, nyní dokud za ní nemají žádnou jinou. Socialisti nejsou totiž o nic ochotnější ke spoluprádění s měšťáky nežli byli dříve, ačkoli volby na jaře ukázaly zřetelně, že na dobytí většiny není pomyslení. Ostatně i radikálové utrpěli v nových volbách ztráty a nestačí dnes ani ve spojení se socialisty na většinu, potřebují nutně aspoň tak zv. levý střed, který pro spolupráci se sociální demokracií není zralý. Zkrátka všechny výpočty ukazovaly, že zatím není možná lepší vláda nežli právě národní soustředění. Střed sám, i když je pojat v největší šíři, takže by vylučoval jen sociální demokraty a na druhé straně skupinu Marinovu, není na velké úkoly dost nosný. Jeho většina čítala by nějakých 10—20 hlasů mezi více než 600 poslanci. Krajiní radikálové těšili se však nadějí, že není možný ani žádný horší kabinet. Zkušenost je trpká. Poincaré sestavil novou vládu bez nich a má vyhlídku udržet se proti nim právě proto, že je to on. Levice má i v dnešní sněmovně ovšem číselnou většinu, ale jen tenkrát, když počítá i se skupinami, které jsou opportunní a hlavně s dokonalou kázní ve vlastních řadách. Ani jedno ani druhé není ve francouzské sněmovně možné. Ministeriálové ve straně radikální netajili se svou rozmrzelostí, prohlašovali, že byli zaskočení, a mnozí z nich byli Poincareovi okamžitě k dispozici. Kdo by v Paříži nechtěl být ministrem. Nekázeň ve straně proměnila se v hotovou revoltu. A co je snad ještě povážlivější: skupina republikánských socialistů (Briand-Painlevé), která se uvádí ještě dále na levo v přechodu k sociálním demokratům, přešla k vládě s vlajíci prapory. To je hotový debácle levice ve Francii. Z národní koncentrace je opravdu národní blok. A při tom není naděje, že by vláda mohla být snadno a rychle svržena. Osobní autorita Poincaréova bude komandovat většinu zapsaných členů radikální frakce. Důsledky mohou znamenat naprostou demoralisaci, a kdyby ministerský předseda chtěl rozpustit sněmovnu, dostal by takovou, jakou by chtěl. Revoluce musí být připraveny.

R. P.

Svoboda umění.

Vystoupení Umělecké rady dalo podnět k velkým debatám o pokroku a reakci v umění a o tom, kdo více utiskoval svobodu umění, jestli pravice nebo levice. Nám se zdá být velmi rozumné, co napsal do »Národních listů« p. Rutte: »Neodpolitísují-li se především umělci sami, bude marný boj proti zasahování umění do politiky.« Opravdu, stále rozhořčeně mluvíme o tom, kterak politika si podrobuje umění, ale docela zapomínáme, jak ochotně se někteří umělci sami podrobovali politice a jak tam, kde vlastními silami nemohli zmocit své odpůrce, horlivě volali na pomoc politiku. Vzpomeneme-li prvních let po převratu, řekli bychom, že tím levice dokonce více hřešila než pravice. Na provolání Umělecké rady, v němž 60 mužů přísahalo bojovat za svobodu umění, bylo podepsáno také několik komun. spisovatelů a umělců. To je dost pikantní, uvážíme-li, že není tomu tak dávno, co tíž komunističtí spisovatelé a umělci horlivě potírali svobodu a volnost umění a popsali spoustu papíru, aby dokázali, že umění musí sloužit politické agitaci. Není tomu tak dávno, co »Devětsil« prohlásoval za shnilé a přežilé všechno umění, které není komunistické, a co celou literaturu dělil na buržoasní a proletářskou, připisuje všechny cnosti a síly této a všechnu slabost a necnosti oné. Byla doba, kdy komunističtí kritikové odsuzovali celou současnou literaturu nikoliv ve jménu nějakých uměleckých měřítek, ale ve jménu komunismu. Jak dostali se tyto lidé k tomu, že nyní podpisovali projev pro svobodu umění? Nepochybně tak, že přišli do úzkých. V dobách, kdy se domnívali, že za krátko všechna moc připadne komunismu (p. Arne Dvořák psal tehdy do »Rudého práva«: »počkejte maličko, a všechno se změní«), sami projevovali pramálo shovívavosti ke svým uměleckým protivníkům. Mnohokrát bylo slovo socialismus proneseno jako umělecký argument. Je tedy pravda, že nikoliv jen politika sahala chtivě po umění, nýbrž že také umělci se ochotně zpolitísovali, očekávající z toho pro sebe nějaký prospěch. Tyto věci se nyní mstí. Zatím si v debatě o svobodě umění uvědomujeme dvě pravdy: 1. není třeba jen bít politiku přes prsty, když sahá po umění; také umělce třeba klepnout někdy přes prsty, když sahají po politické holi; 2. není třeba hájití svobodu umění vždy jen proti pravici, ale někdy také proti levici. Na těchto dvou zásadách třeba založit činnost Umělecké rady, má-li být upřímná.

Co tomu řekne Švehla?

Když jsme ve »Venkově« četli tento nápis nad jedním úvodníkem, ptali jsme se, nenaráží-li »Venkov« na to, co tomu řekne Švehla, až se dozví, že mu z vlády vypudili Engliše, kterého tam s takovou energií dostával. Ale agrární orgán ptal se jen, co řekne Švehla výsledku voleb, a vylíčil věci tak, jakoby agrární strana šla do voleb hlavně pro Švehlovo potěšení. Když už se mluví o tom, co tomu řekne Švehla, budiž dovoleno uvést, co jednou tomu řekl Švehla, a budiž to uvedeno také pro ty, kteří stále ještě nedovedou správně pochopit Švehlův poměr k volbě Masaryka prezidentem. R. 1926, když byl Švehla za hranicemi, a jeho zástupci zde budovali vládu pravice, byl vzduch pro některé lidi pln sladkých nadějí. Zdálo se, že pro podnikavého muže pravice není v tomto státě nic nemožného. Energičtí mužové této fronty pomýšleli i na změnu na stolci presidentském. Nelze popřít, že mnoho takových mužů pocházelo z tábora agrárního. Čekalo se, až se vrátí Švehla, aby mu byl plán předložen. V té schůzi agrárního klubu, kde se o věci jednalo, řekl tedy Švehla tomu toto: »Prezidentem Československé republiky jest a bude T. G. Masaryk. Kdo je proti tomu, zaslouží pár facek, a já jsem ochoten mu je sám dát.« Načež páni tiše zastrčili připravené plány do

kapsy. Ano, je více Švehlových výroků mezi nebem a zemí, než si »Venkov« může dát za rámeček.

Také komunisti mají své Čehony.

Místo zastaveného »Rudého práva« dostávají teď abonenti každé ráno přede dveře nějaký jiný komunistický časopis: kladenskou »Svobodu«, jindy týdeník »Tvorbu«, jindy »Pravdu mládeže«, jindy něco podobného. Člověk si tak může doplnit své znalosti o komunistickém hnutí. Zahlédli jsme právě v »Pravdě mládeže« sedmé pokračování románu »Jak se stala Gusta členkou buňky mládeže«. Tohle si nedáme ujít. Když jsme dočetli, řekli jsme si, že svým čtenářům podáme aspoň stručný výtah, aby o nic nepřišli. Tak tedy:

— — — — — Jednou přinesl domů Prokúpek časopis »Pravda mládeže«. Gusta byla mile překvapena. Našla v něm článku, jako žalobu mladé děldopky na neutěšené poměry v jakési továrně na cukrovinky v Praze. Zaměstnaná tam děvčata byla nejen hrubě vykořisťována, ale také předmětem milostných choutek mladého továrníka. V Gustě rostl odpor vůči těmto zlořádům. Teprve nyní si ujasňovala a chápala mnohá slova blondáčka, které vykládal na schůzi, když byla jako host přítomna. — — — — — Věděla již, že byla pány obletována jen proto, že jest půvabnou luční květinou. Nyní rozuměla, proč s takovým zápalem zpívala komunistická mládež: »Nechť zhyne starý, podlý svět...« Teď jí byl srozumitelný tatínkův nátlak, aby chodila do schůzí a besídek komunistické mládeže a byla najednou hrdá, že má takového tatínka, který jest komunistou. Její srdéčko zahorelo horoucí láskou k jejímu tatínkovi, který zasvětil všechny své chvíle dělnické třídě. Umínila si, že musí býti takovou, jako tatínek.

V nejbližších dnech vyhledala Růžu. Ta měla již funkci v buňce. Byla členkou redakční rady, která pracovala na sepsání smyčkového dopisu komsomolu v sovětském Rusku. Růža Gustu uvedla do schůze. Blondáček Gustu pozdravil radostně a přátelsky jako dávnou známou. Uprostřed komunistické mládeže a jejich bojových písní, bez komplimentů a poklon soudruhů, bylo Gustě tak dobře, jako lučnímu květu ve volné nespoutané přírodě.

Každý člen musil býti v nějakém podvýboru. Gusta byla zařaděna po svém přihlášení za členku do komise agitačně-propagační, krátce do agitpropu. — — — — —

Gusta chodila pilně do schůzí buňky i ven do okolí. S blondáčkem již byla kamarád. Ba více. Měla jej ráda. Už proto, že neholdoval jako druzí hoši žádným zábavám, byl vážný a až fanatický revolucionář. Kladl jí za vzor hrdinnou Rosu Luxemburkovou a sám bral si za příklad nesmrtelný vzor revoluční mládeže, Karla Liebknechta. Tak vyrostla jejich láska. Patřila dělnickému hnutí. Tak se stala Gusta členkou buňky mládeže a — revolucionářkou!«

Nemajíce dosti místa, nemůžeme dále citovati melancholický případ starého komunisty, jehož život byl zlomen proto, že jeho »syn, třeba byl truhlářem, byl členem měšťáckého sportovního klubu«, ani nemůžeme citovat dramaticky prokreslený výstup, kterak jedna paní se stala komunistkou, když na studentském bále s jejími dcerami nikdo netančil. Máme v umění rádi všechny směry mimo pitomého: nemáme tedy ovšem rádi směr tohoto románu. Ale jde o něco jiného. Komunisti mají oči uzpůsobeny tak, že vidí na všech stranách Čehony; drásavou ironií bičují každou loyálnost k osobám nebo institucím dnešní společnosti. Jak vidíme z »Pravdy mládeže«, mají také komunisté své Čehony, a dokonce znamenitě vyvinuté; není to ovšem čehonství vůči republice, ale vůči agitpropu. Ani »Malý čtenář« není naplněn tou nasládlou devotností jako »Pravda mládeže«, a ani spisovatel agitačních kato-

lických brožurek pro lid neklaní se tak ponížene před svými pány po břiše jako autor románu o komunistce Gustě. Ne, tito lidé nejsou proti Čehonům: oni jen chtějí komunistické Čehony.

Snad by bylo dobře podat také ukázky poesie, jaká se pěstuje v »Pravdě mládeže«. Tak třeba z básně, jejíž název nemůžeme udati, neboť byl zkonfiskován:

»Šišli myšli,
kam jsme přišli,
do šiřlavé ulice,
sežraly nás štěnice,
kdo to ještě neví,
censor mu to poví.«

To je zřejmě pojato v české tradici. Za to báseň »Zpěv lomozu« byla psána někým pod vlivem Majakovského:

»Bim—bam
bim—bam
hm—ha
hm—ha
hm—ha
dři—na
dři—na
svo—bo—da
Rusko!«

Čímž se s »Pravdou mládeže« loučíme.

P O L I T I K A

Rudolf Procházka:

Presidentovy definice demokracie.

Od pověstného »demokracie je diskusse« podal prezident Masaryk množství nových definic demokracie a nejkrásnější ve svém posledním poselství: demokracie je shoda lidí, jejich mírné obcování, láska, lidskost. Zde již jeho pojetí demokracie splývá s pojmem humanity. Byly to dva póly jeho myšlení, určené, aby se vzájemně nesly a doplňovaly. Masaryka nemohla nikdy uspokojit pouhá formální demokracie — hlasovací právo obecné a rovné, liberální ústava, republikánské státní zřízení — chtěl ji míti naplněnu duchovním obsahem. A na druhé straně jeho humanitism nebyl nikdy sentimentální. Nebyla to měkká filantropie, slabost v boji, rozplývavý internacionalismus, jak se chtěli domnívat jeho odpůrci. Měl mnohem blíže k renesančnímu pojetí toho slova než k modernímu významu »humánního zacházení«. Nešlo mu o příjemnost a přívětivost života, ba ani o jeho hmotnou a smyslovou bezpečnost, o klid a mír za každou cenu, nýbrž o člověka, jako bytost rozumovou a mravní, o jeho mysl a duši.

Masaryk nebyl nikdy pouhý pacifista, poněvadž kladl nejvýše ty hodnoty, za něž je někdy třeba i bojovat, a poněvadž nevěřil, že by zlo bylo možno přemoci pouhým trpným odporem. Jestli Nietzscheovi je člověk něco, co má býti překonáno, je Masarykovi něčím, co má býti teprve stvořeno, člověk není minulostí, není ani skutečností, je úkolem, povoláním, a demokracie je společenský útvar, který má lidem umožniti, aby se jimi opravdu stali. Jen jako taková má cenu,

podle toho třeba ji posuzovati. Co dělá ze svých občanů, nebo zas naopak: co děláte ze své demokracie?

Stát není konečným cílem, při vši své moderní dokonalosti technické ve veřejné správě a v kontrole národního hospodářství, je pouze prostředkem, a přijde na to, v čí rukou bude. Myšlení Masarykovo je ve státní filosofii přímým protikladem ideologie fašistické i komunistické, které představují obnovu a krajní vypjetí absolutistického etatismu. Teprve vyspělá civilisace nové doby, s jejím dokonalým aparátům úředním a pohotovými technickými prostředky, je vlastně s to realizovat absolutismus státu, který proniká nyní svými chapadly do všech oborů společenské práce a dovede zde jednotlivce při činu přistihnout a donutit k poslušnosti. Stát absolutní monarchie klassické byl na to příliš těžkopádný, primitivní. Stará despotie nebyla mírněna jen korupcí a zaviněnou neschopností, nýbrž také, a především, nevyspělostí svého správního aparátu a nedostatky technickými. Nebyla s to přehlédnout, tím méně ovládnout větší celky. Poroučet předpokládá dovídat se i sdělovat, býti vždy přesně a včas informován a stejně také informovat. Teprve moderní stát je všudy přítomný a tím stává se všemožnou.

Nebezpečí pro svobodu a povahu moderního člověka je tudíž také tisíckrát větší než před proklamací lidských práv v ústavách americké a francouzské. Nový Lewiathan italský nebo ruský žádá od svého poddaného zas nejen tělo, nýbrž i duši, předpisuje mu stejně, co má mysliti a cítiti, jako církev a stát protireformační; rozdíl je jen v tom, že dnes je možno tiskovým monopolem a byrokratickou soustavou dosáhnouti více než kdysi missiemi a dragonádami. Právě proto moderní stát musí býti demokratický, musí býti všech svých občanů, jinak to bude nové otrokářství. Každá jiná státní forma je špatná, ne proto, že by byla méně výkonná, pravý opak může býti pravdou, ale poněvadž nechává člověka zakrňet, poněvadž ho užívá jako pouhého objektu, poněvadž není humánní.

Masaryk je si však dobře vědom, že demokracie jako státní forma ještě nestačí. Jeho definice míří docela jinam. Jsou to podivuhodné odpovědi, vždy neúplné, stále jen zatímní, tazatele samého nikdy s konečnou platností neuspokojující, předmět nikdy nevyčerpávající — pochopitelně, poněvadž je nevyčerpátný. Masaryk »ujasňuje« si demokracii postupně, ale nikdy nebude hotov, zápasí stále o nový výraz, ale nikdy nenajde adekrátního prostě proto, že předmět jeho myšlení s ním roste. Jeho demokracie není nic, s čím bychom se mohli setkat v empirii, něco vnějšího, omezeného, pevného, co by se dalo popsat. Masarykova demokracie není z oblasti toho, co je, nýbrž toho, co býti má. Je to sociální, mravní, humanitní ideál. Je to společenství lidí proniknutých vědomím společného osudu, společného života, nepodřizujících se mu však jen trpně, nýbrž odhodlaných učiniti z něho svou iniciativou to nejlepší, co kdy bude možno. Je nanejvýš pravděpodobné, že tito lidé budou mít značně s lišící představou o tom nejlepším, buď vůbec nebo v kterémkoli daném okamžiku. To není neštěstí, nýbrž naopak princip pokroku. Jen v různosti, ve vzájemném křížení a konečně i sporu názorů a tendencí tříbí se správné poznání a jednání.

Masaryk jest jistě nejmenším přítelem shnilého kompromisování nebo zapírání vlastního soudu a vlastní vůle jen aby byl pokoj. To by byla smrt, pravý opak svobodného a kulturního života, který má býti demokracií vytvořen a přece praví, že podstatou demokracie je shoda lidí, jejich mírné obcování, láska, lidskost.

Lidé, kteří chtějí spolu žíti ve svobodném státě, musí býti vzájemně přesvědčeni o své dobré vůli, musí si tolik důvěřovat, že nikdy nebudou, a v srdci vůbec nemohou býti si nepřáteli, že celá ta složitá diferenciace, která během času mezi nimi se rozrostla a v denním životě jeví se hned tu, hned tam strašně důležitou, je docela bezvýznamná proti té jednotě, která vězí v kořenech a která může býti stále jen silnější. Toto přesvědčení je demokracie. Kde schází poznání a uznání podstatné totožnosti všech ve státě, ať již jejich vnější znaky dané různou tradicí nebo zaměstnaním, společenským postavením nebo vzděláním jsou jakékoli, není demokracie možná, jest jen panování jedněch nad druhými, je stálá vnitřní válka, přerušovaná jen údobími nesporné převahy prvých a naprosté beznaděje druhých. A poněvadž »kdo v pouta jímá otroky, sám je otrok«, je třeba se rozhodnouti: buď diktatura, vláda násilí, pěstní právo, barbarství, nebo demokracie a pak rovnost, přímé, poctivé jednání od skupiny ke skupině, přiznání plného existenčního oprávnění každému zájmu i každému názoru na cestě k uskutečnění volnějšího lidství.

Největší nebezpečí jakéhokoliv styku mezi lidmi vězí v tom, že všichni jsme nakloněni se domnívat, že máme celou pravdu a právo na své straně; odporuje-li nám někdo, přicházíme snadno k úsudku, že je buď hlupák nebo ničema. Vyrovnání nedovedeme si obyčejně představit než na cestě vzájemných ústupků, něco za něco, což, kde nejde právě o styk obchodní, zavání bezcharakterností. Ale člověk je bytost velmi omezená, které sluší skromnost; je velmi pochybné, že by podle jedné fačony bylo možno spasit svět, nebo i jen tolik, že každý sám nejlépe rozumí svému prospěchu. Je přirozeno, že každá bytost má živý pud se uplatnití a rozpínati, ale neméně je jisto, že na této cestě slepě sledované se může nejspíše zahubit. Všechna racionalisace spočívá v tom, že se stavíme proti přírodě, ne ovšem proto, abychom ji potlačovali, to je druhá krajnost, příznačná pro primitivní myšlení, ale abychom ji podrobili určitým pravidlům, ať již čerpaným z inspirace nebo ze zkušenosti. Demokracie představuje takovou racionální formu politického života. Plyne z pochopení, že stát nemá a již nemůže býti vlastnictvím jednoho nebo málokterých, že nositeli národního poslání jsou široké massy (při čemž arci netřeba pěstovat zas hned kult davu proti individuu a spodních vrstev proti svrchním, to je jen sezonní výchylka) a že tedy jde nyní o to, aby se jim umožnilo tuto funkci a toto poslání řádně vyplnit.

Lid nedostal svou samosprávu darem, panovníci »oktrojovali« ústavy, poněvadž k tomu byli dějinným tlakem donuceni. Také národy si musily své svobody dobýt. Dnes není v ničí moci jim ji opět vzít. Primitivní absolutismus byl přes svou neohrabanost možný, poněvadž představoval poručnictví nad nedospělými národy a třídami, které si vůbec nedovedly jiné poměry představit. Moderní, technicky dokonalý absolutismus je vnitřně a tudíž

trvale nemožný, poněvadž národy jsou ve svých nejširších vrstvách uvědomělé a sebevědomé. Předpokládalo by to zpětný vývoj, tedy úpadek, nejen politický, nýbrž civilisační, kdyby staré poručení mělo zas v jakékoli formě býti obnoveno.

Je to však politický romantismus, idealisují-li se massy do té míry, že se považují bez výhrad za schopny přímé vlády a samozřejmě dobré vlády. Sovětová vláda nemůže býti ani diktaturou proletariátu, nýbrž prostě zas jen diktaturou málokterých nad přemnohými. Demokracie nemůže znamenat v praxi nic jiného než učit se vládnout, pokoušet se plavat v hluboké vodě, úsilí pronikat k ideálu, a víru, že se to daří. Massy nedají si již svá práva vzít a nesmějí si je dát vzít. Byl by to zločin proti duchu. Ale ta skutečnost, že vláda je jim vydána, neznamená ještě ani, že skutečně vládnou, tím méně, že vládnou tak, jak by se vládnout mělo a že plní mravní a společenský ideál demokracie. Mají všechny předpoklady pro splnění svého poslání, ale výsledek závisí od toho, jak jich užijí. Může to býti právě tak ku prospěchu jako k záhubě. A není zajiště většího nebezpečí každé revoluce, každého uvolnění, každé mladé svobody, než anarchie, než boj všech proti všem, nepořádek, zmatek. Stará monarchie a hierarchie odvozovala svůj vládní titul právě z tvrzení, že jedině princip autority, svrchovanosti duchovní i mocenské je s to tvořit a udržet pořádek. Demokracie jest jistě smrtelně ohrožena svárem, poněvadž rovnost jest jen postulátem revoluce, kdežto svoboda realitou.

Proti tomu nemůže najíti právě jiné pomoci než ve své humanisaci, než ve shodě, lásce a lidskosti, v onom přesvědčení o bytostné jednotě, totožnosti všech lidí a zejména příslušníků jednoho národa, jednoho státu. Ta je více — a hlavně dříve — než rovnost, která teprve musí býti namáhavě zjednávána a dobývána. Občanská t. j. politická a hospodářská rovnost je právě to, co teprve bude a co tudíž nyní je pramenem sváru, lidská jednota, lidská totožnost (v povaze i určení) hluboko pod povrchem už je a byla dříve než všechna různost. Demokracie definovaná jako láska a lidskost jest jediná s to zaručiti shodu a mírné obcování občanů a stran, vzájemné pochopení a úctu, bez nichž není zdar velikého pokusu o samosprávu a sebevýchovu člověka jako bytosti politické možný. Demokracie formálně vyžaduje demokracie kulturní, rovnost nároků vyžaduje vědomí stejného úkolu, jemuž možno dostáti jen ve společné práci a vzájemnou podporou, vědomí, že před věčným jsme odpovědni nejen za sebe, nýbrž i za druhého a druhý za nás. Pojmy volnosti a rovnosti vyžadují v demokracii doplnění pojmem bratrství.

Karel Čapek:

Co se stranou práce?

Tu otázku položil v tomto listě Ferdinand Peroutka, když národní strana práce neprorazila ve volbách sněmovních; a klade ji znovu teď, když se strana práce rozhodla nekandidovat samostatně ve volbách zemských. Když už se ptá, sluší se, aby se jeho čtenáři pokusili mu odpovědět. Nemýlím-li se, byla národní stra-

na práce zakládána jako strana středu; jako strana lidí dosti vzdělaných, aby nahlíželi, co je spravedlivé a vývojově nutné v politických požadavcích tak zvaných levých čili socialistických stran, a při tom byli ochotni ocenit, co je hodno zachování nebo ohledu v těch zájmech, které zastávají strany pravicové. To neznamená bezpáteřnost, nýbrž schopnost a vůli volit, co je dobré a prospěšné, bez ohledu na partyjní vinětu. Byl-li tento smysl strany práce plně zachován, je jiná věc; živá otázka není, je-li nám třeba strany práce, nýbrž je-li nám třeba politického středu; je-li nám třeba vytvářet takové veřejné mínění, aby v něm stále byla připravena půda pro skutečnou spolupráci stran pravých a levých.

Ze k takové spolupráci zase jednou dojde, na to můžeme vzít jed; dojde k ní z nutnosti, aby se mohla vytvořit parlamentní většina, a nic na tom nezmění, budeme-li nebo nebudeme-li předem kázat, že je takové spolupráce třeba i z vyšších důvodů než bude parlamentní konstelace. I kdyby nebylo žádného programu středu, dohodne se zas jednou několik pravých a levých vůdců o jakés takés střední linii, a snad se dohodnou snáze, než si myslíme. O to tedy nejde, a není celkem v naší moci urychlit tento vývoj byt i o píď jedinou. Jde tu o věc, pro kterou si politici praktikové celkem nejméně lámou hlavu: o jistou veřejnou morálku v politických věcech. Dnešní volič buď čte a věří, že na štěstí pro stát je amen s vládní mocí levých, že na socialistických nápadech není dobrý ani chlup a že v celku ty levé pány je třeba považovat za živly neblahé a škodlivé, pod jejichž kopyty tráva neroste; nebo naopak čte a věří, že ti pánové z pravice představují nesmiřitelnou politickou reakci, kterou je třeba potírat ve všem a napařovat. Když pak jednou se tento čtenář a volič zase dočká toho, že se ty urputné politické protivy tiše zlikvidují v jakési neslané a nemastné dohodě, vystřízliví ze svého spravedlivého hněvu a řekne si, že ta politika je přece jenom čachr, machlířství a lumpárna. Nejhorší při tom je, že tento volič ovšem nemá pravdu; je jen špatně vychován tiskem a partyjní suffisančí; není mravně připraven na ten celkem prostý fakt, že v našich poměrech politika je a vždy bude odkázána na spolupráci.

Čím více se ukazuje, že u nás po dohlednou dobu každá vláda bude více méně nedokonalým slepencem různých zásad a zájmů, tím více je třeba vychovávat politickou veřejnost v tom duchu praktické spolupráce. A tady, myslím, je dosud nesplněná funkce těch, kdo duchovně i stavovsky stojí mezi těmi velkými zájmovými skupinami pravice a levice; těch, kdo jsou — často k vlastní nevýhodě — opravdu postaveni doprostřed. Snad jich není tolik, aby mohli udržet svou vlastní stranu; ale je jich dost, aby mohli působit ve svém okruhu mezi těmi druhými: aby, kdekoliv jsou, pomáhali v konkrétních otázkách organisovat občanskou spolupráci, ať jde o obecní stříkačku nebo o vysokou politiku, — ale raději o tu obecní stříkačku; neboť každá věcná politika se začíná v komunách. Šlo by o to, vytvořit — ať ve formě politických klubů, veřejných diskusí nebo osobního styku — společné platformy, na kterých by se mohli setkat lidé z různých táborů, aniž by se navzájem požírali; většinou by dokonce shledali, že se od sebe liší daleko méně než jejich noviny. Víím, že to není snadné; politické strany nevidí rády, aby jejich věřící slyšeli jiné argumenty; ale krom poslanců, novinářů a sekretářů stran my ostatní nejsme placeni za to, že myslíme podle organisační maršruty té které

strany. Věřím, že je až dost občanů, kteří by se dovedli shodnout v mnohých věcech, jen kdyby k tomu měli příležitost. Usilovat o tuto příležitost, všude a stále se pokoušet vytvářet ji, — myslím, že toto by byl dostatečný politický program, velmi blízký tomu, čím měla být strana práce; ale program, ke kterému je třeba, aby přestala být stranou a pokoušela se získávat a vychovávat lidi jinými prostředky než organizačním aparátem stranickým. Lidé, kteří dovedli opustit pohodlí své příslušnosti k teple zařízeným stranám a nastěhovat se do nouzového baráku nové a nezajištěné strany, dovedou snad i to: vidět svou největší práci ve spolupráci jiných. Neboť je opravdu možno nesloužit žádné straně a při tom prakticky, aktivně sloužit politice; ovšem mandát si tím nikdo nevyslouží.

NARODNÍ HOSPODÁŘ

Jiří Hejda:

Hospodářské programy politických stran.

I.

Z á s a d n í p o z n á m k y.

Hospodářská i politická struktura světa se za první čtvrtstoletí tohoto věku podstatně změnila. Provedení řady technických vynálezů dalo životu formy namnoze odlišné od forem tradičních, vynález výbušného motoru, uplatnění elektřiny, radio, vzduchoplavba, vynález umělého hedvábí... a tisíce jiných samozřejmostí dávají přítomnosti docela jiný ráz než jaký měl konec devatenáctého století, kdy zapadalo umdlené slunce romantismu v dekadence »fin du siècle«. Válka na přelomu století, ona podivuhodně dochvilná světová katastrofa, dostavující se pravidelně jednou za sto let (budíž dovoleno připomenouti: 1813 Napoleon, 1713 utrechtický mír — konec válek o španělské dědictví, 1618 defenestrace, začátek třicetileté války, 1517 Luther — náboženské války reformační, 1415 Hus — husitské války...) zvrátila dokonale vžitě řády, rozbořila nejen tisícileté trůny a říše, ale rozvrátila mnohé zásadní pojmy mravní, pokládané dotud za nedotknutelné. Údobí obnovy, které následuje po roce 1918, je charakterisováno nespoutanou skepsí generace, jež si odvykla ve čtyřech letech věřit v axiomata. Autorita demokracie je jiná než autorita absolutismu, podstatou tkvící v tradici. Autorita demokracie se tvoří — a začíná tedy tam, kde začala i filosofie, u Descartesova popření všech pojmů a vytvořením nových pravd, vycházejících z prosté úvahy »cogito — ergo sum«.

Zároveň se tvoří nová demokracie hospodářská. Převaha techniky v našem životě se počíná projevovat tím, že hospodářství, jak se tomu říká, totiž celý onen souhrn otázek souvisejících s tím, že »nejen od slova božího živ je člověk«, že hospodářství je stále důležitější, stále složitější položkou, k jejímuž pochopení nestačí již »zdravý rozum« a přirozený vtip, nýbrž předpokládá velmi důkladné a odborné školení. Vidíme to nejlépe v krizi parlamentarismu. Sotva že přenesla demokracie celou legislativu a kontrolu na politický parlament, ukazuje se jeho neschopnost řešit hospodářské otázky s nutnou obezřetností, založe-

nou na pochopení. Tvoří se poradní sbory, hospodářské, vybavované někde dosti značnými právy, přivolávají se odborníci k expertisám — a kde se toho nedbá, dopouští se demokratický parlament těžkých omylů a chyb. Není divu, že se volá po hospodářském parlamentu vedle politického; dvojkomorový systém, v podstatě feudální přežitek koncesí panovnické moci, dostává novou náplň. Místo »horní« sněmovny má vzniknouti sněmovna hospodářská.

Do těchto poměrů, do tohoto přechodného údobí vstupují v roce 1918 naše politické strany bez hlubší hospodářské průpravy. Jejich dosavadní program je národnostní a státoprávní, pokud není ohlasem socialistického internacionalismu. Těch několik redaktorů, advokátů a rolníků, kteří vedou českou politiku už od dob Riegerových, stojí celkem bezradně před velkými problémy hospodářskými. Chápu se tedy především denních otázek, diktovaných převratem, objevují v sobě hospodářské buňky, advokát Rašín se stává finančníkem a dokonce i národohospodářským teoretikem, politik Stránský organisuje obchod, kněz Zahradník dopravu... Jde to — dokonce znamenitě to jde, ale netvoří se nic nového, nebuduje se hospodářská demokracie, nýbrž konservuje se starý systém, přenáší se stará administrativa, někde se i zhoršuje... Cílem je — aby se vrátily poměry předválečné, předválečné zboží, předválečná jakost, předválečná zaměstnanost. Zatím evropský západ a Amerika mají již za sebou pět let vývoje téměř překotného.

Neboť válka všude nerozbíjela. Také konstruovala. Nepřímou, ale přece: ve Spojených státech. Potřeba vyhovětí poptávce po válečném materiálu, textilích, zpracovaných potravinách — potřeba zcela egoistická, protože velmi dobře honorovaná — vyvolala naprosto nezvyklou výrobní činnost, při čemž hned s počátku se cítil nedostatek dělnictva (příliv z Evropy rázem ustal), se vstupem Ameriky do války pak se tento nedostatek dále zvýšil. Zde jsou přirozené příčiny racionalizačního hnutí, zdůraznění stroje výroby, ekonomisace lidské práce. V roce 1919 přišla s touto převahou své hospodářské organisace Amerika na světový trh; miliardy zlata za válečné dodávky měla již v kapse.

A druhý hospodářský tlak přichází z východu. Je-li dnes většina evropských států republikánská, dlužno za to děkovati Rusku. Kdo dnes krčí rameny nad sověty, nechť si připomene, že v roce 1918 a v několika následujících letech slovo komunismus působilo mrazení. Velká ochota k sociálním reformám, povolnost pravice, hýčkáni socialismu mají svůj podklad ve strachu z komunismu. Na Kautského program se hledí ve srovnání s programem Bucharinovým skoro jako na samozřejmost, a slovo »sociální« má v roce 1919 velmi dobrý zvuk i ve stranách tak konservativních, jako je lidová a agrární. Velké dílo pozemkové reformy bylo ostatně myšleno přímo jako hráz proti vlnám komunismu a vůbec socialistického maximalismu.

*

To je tedy situace, s níž musí počítati politické strany, formulující svoje programy. I opoziční tradice dvou generací přetvořiti se rázem v konstruktivní — to je úkol, který se v praxi podařil snad jedině sociální demokracii, která svému vládnímu, tvořivému positivismu obětovala popularitu a starý program. Až jednou bude objektivní historik psati dějiny Československa, ukáže na případu Tusarově kus národního vlastenectví nejryzejšího zrna. Nejdéle zůstalo — a vlast-

ně dodnes lpí na negativním stanovisku národní demokracie, které zájem státu byl jen tehdy nedotknutelný, kryl-li se se zájmem strany. Je zajímavé, že právě tato strana vytvořila si nejdříve poměrně nejmodernější hospodářský program. Ale příležitost ke konfrontaci programu s praxí budeme mít ještě častěji — u všech politických stran. Zásady programu jsou obyčejně skvělé, a kdo by vybíral politickou stranu podle zásad, nehledě na praxi, těžko by se asi rozhodl. Pozlátkem programu nutno tedy hledět na tvar a látku. Právě-li se v programu republikánské strany »my jsme překonali staré formy feudalismu a jsme bez zájmu na kapitalismu, překonáváme krizi sociální...«, právě-li se v programu národní demokracie, že »hledá nápravy sespolečenštěním onoho velkého majetku, který jest již zralý, takže může býti společensky lépe spravován... tak zvláště znárodněním lesů, dolů (!) — železárských podniků(!)«, je to právě tak pouhé pozlátko fráse, jako lze jen stěží aplikovat na politiku mons. Šrámka slova programu je ho strany: »Dalším jejím programem jest zavedení starobního a invalidního pojištění všeho dělnictva, nebot jest nelidským a nesociálním, aby lidé, kteří se sedřeli v práci, při níž sotva uhájili holý život, byli ve svém stáří a nezpůsobilosti k práci vydáni na pospas bídě a nouzi. K tomuto pojištění budíž přičleněno též pojištění v nezaměstnanosti a pojištění sirotčí a vdovské.« Bylo by asi velmi nesnadné dokazovat, že novela sociálního pojištění, předložená ministrem soc. péče, nesla se právě v tomto duchu.

LITERATURA A UMĚNÍ

Zdeněk Schüfer:

Libreto „Prodané nevěsty“ ve francouzském rouše.

Opvození »Prodané nevěsty« po hudební stránce bylo zde promluveno v čísle minulém. Jak dopadlo Sabinovo libreto v Paříži? Některé časopisecké zprávy ujišťovaly, že překlad se velmi zdařil. Teprve nyní, když k nám došly první exempláře francouzského libreta, lze posoudit, že je to pravda. Překladatel Daniel Muller použil staršího převodu Raoul Brunela; po dva roky piloval na překladě, aby jej co nejvíce přizpůsobil Smetanově hudbě.

Překlad operního textu je věcí obtížnou. Překladatel musí dbát nejen toho, aby tlumočil pokud lze nejvěrněji slova originálu, ale aby se také co nejužší přimyká k hudbě. Překlad musí harmonicky sloučit oba tyto požadavky. Jde-li o text rýmovaný, je práce ještě nesnadnější. Někdy ovšem požadavek hudební věrnosti nutí překladatele, aby slova originálu tlumočil volně nebo aby vystihl jinými slovy náladu překládaného místa.

Tak na př. vstupní sbor »Proč bychom se netěšili« je v Mullerově libretu přeložen takto:

Muller:

»Dnes je u nás pouť,
Na návsi jako jiná léta
Sešli jsme se všichni
ke zpěvu a tanci.

Zde se milenci zaslíbují
a děvčata i hoši
si šeptají své sliby
třeba před někým, kdo žárí.

Mládí je krásný věk
bláhový, kdo z něj se netěší
a když přijde manželství,

dostaneme provaz kolem hrdla:
ženy domácnost
muži otroctví.

Sabina:

Proč bychom se netěšili,
když nám pán bůh zdraví dá?
Kdož z nás ví, zda pouť budoucí
vesele tak uhlídá.

A kdo ženat, která vdaná
rozžehnej se s radovánky!
Žena doma hospodaří,
muž se uklídá za džbánky.

Vidíme, že francouzský text je delší než Sabinův. Smetana dává totiž opakovat sboru každý ze čtyř prvních sborů jednou až dvakrát, kdežto překladatel tvoří nové verše. Překlad je tu místy velmi volný, zejména ve střední části. Ale vystihuje veselou náladu, která je hlavním účelem vstupního sboru.

Někdy se překlad velmi přibližuje originálu:

Muller:

(Jeník): Mařenko, stále jsi tak zasmušilá!

(Mařenka): Běda! všemu je konec!

Moji rodičové mají sem přijít,

aby mi představili ženicha, kterého mi vnucují!

Ah! Jak hrozná to věc!

Sabina:

Proč jsi tak zasmušilá
má drahá Mařenko?
Mám zlé tušení —
mamička mně pravila,

že nás navštíví o pouti
souzený mi ženich můj —
Bože, jak to skončí!

Často překládá Muller v rýmech, ačkoliv Sabinův originál je v próse. Jsou to téměř všechny recitativy, na př.

Muller:

(Mařenka): Čím to, že's tak bezstarostný

a tak netečný?

hledám odpověď — —

Což by v tom snad byla nějaká milenka:

Ah! Utiš mou ubohou, znepokojenou duši.

Dej mi své slovo,

že miluješ jenom mne!

Sabina:

Tys jaksi nesmělý, Jeničku, a ostýchavý — jako by's se něčeho bál, či snad někoho? — Jeničku, přisahej mi, že nemáš jiné lásky, jiného závazku! Věř, že mi též nejednou napadlo, že truchlíš pro nějakou milenku.

Velmi zdařile je přeložena Mařenčina arie: »Kdybych se co takového o tobě dověděla«:

Muller:

Ah! Kdybys někdy zradil
mou čistou a něžnou lásku,
jaký by byl můj zmatek!
Co by se ze mne stalo!
Ano, byla by to příliš velká bolest,
že bych jí mohla zemřít.
Hleď, Jeníku, měj odvahu!
Řekni mi své tíživé tajemství
a neskrývej mi déle,
proč jsi opustil svou vesnici
svou milou a své rodiče!

Sabina:

Kdybych se co takového
o tobě dověděla,
krutou pomstychtivou zlobou
na tě bych zanevřela.

Tedy pověz mi, Jeníčku,
proč jsi se tak rozhněval,
že jsi domov svůj opustil
a milence výhost dal?

Kecalovo vychloubání je ve francouzském textu rovněž skvěle vystiženo:

Muller:

Věřte mé rozvaze,	Vše je dobře zkombinováno,
mé zkušenosti,	mou dovedností,
mé obratnosti,	mou šikovností,
mé delikátnosti.	vše půjde bene,
Můj plán je připraven.	bene, benissimo. Atd.

Sabina:

Jak vám pravím, pane kmotře!	Jen se ve mne důvěřujte,
Vy jste dal své slovo,	mám rozumu tolik,
a když jste to slovo vyřknul,	že neujde bystrohledu
všecko je hotovo.	mému na zdi kolík. Atd.

Překlad dokonce lépe charakterizuje Kecalovu breptavost (která je také Smetanovou hudbou geniálně vykreslena) než Sabinův text.

Koktání Vaškovo není v překladu vyznačeno, slova jsou napsána souvisle. Sabina ve svém původním textu dával Vaškovi koktání namnoze velmi nepřirozeně, na př. na poslední slabice: »dospěje - je«. Smetana však Sabinou předepsané Vaškovo koktání na mnohém místě opravil a učinil je přirozenějším. Překladatel také odkazuje na partituru, kde je Vaškovo koktání Smetanou podrobně vyznačeno. Vaškova slova při vstupu na scénu zní v překladu:

Muller:

Mé drahé dítě, řekla mi maminka,
musíš se bez odkladu oženit,
ano, ale něco mi říká:
dej si pozor!
A přes to všechno musím se rozhodnouti.
Ubohý Vašku. Jaká hrůza!
Budou se mi smáti!

Sabina:

Ma-ma-ma-matička po-po-povídala
že-že by rá-áda u-u-uhlídala,
kdybych se o-o-oženil,
svat-svat-svatbu vy-vystrojil,
jest-jestli k tomu ne-ne-nedospěje,
celá ve-ve-ves se mi vy-vy-vysměje.

Kecalova sentence »Každý jen tu svou« je přeložena opravdu mistrovsky. Slova neobyčejně zdařile tlumočí Sabinův text, ale zároveň přimykají se svou melodičností skvěle ke Smetanově hudbě:

Muller:

Čistší než světlo je mladá láska,
květ čerstvě rozpuklý. Zaslíbenost lásky
však vidí všechno krásné a všechno růžové.
Nic na světě se nevyrovná očím tvé plavovlásky
hlubokým jak moře. Jaký poklad!
Opojná milénka, okouzlující dívka,
jejíž láska okouzluje tě víc jak zlato.
Však vše se shroutí, snění omrzí — —
jsme jen ubozí lidé! ... Nakonec zrak se otevře
a náhle objeví skutečnost!
Marné všecko proklínání a marná lítost...
Oplakávat svou bláhovost není k ničemu.

Nikdo není dosti silným, aby zahnal zlý úděl
a ten po celý tvůj život bude ti souzen. Atd.

Sabina:

Každý jen tu svou, má za jedinou,
všechny krásy světa v ní vidí,
až přijdou časy, kdy ho ošídí.
Potom lituje, když už pozdě je
bycha honiti.
Potom běduje, když už se nedá
čeho měniti. Atd.

Jeníkova arie »Jak možno věřit« je přeložena s opravdovou lyričností, která odpovídá vroucí melodii Smetanovy hudby:

Muller:

Můj bože, odpust, že jsem volil tuto lest,
jestliže opouštím jediné, co mám, svou lásku, své útočiště.
Sladká Mařenko! Rozkoši mého srdce!
Jeník myslí na štěstí, které ti slíbil.
Za krátko budeme spojeni. Tvůj svěží úsměv,
tvůj hlas, který mne opájí,
ano, vše to se spojilo, aby mne okouzilo.
Ještě se nenarodil ten, který by mohl žítí,
aniž by znal sladkost lásky?

Sabina:

Jak možná věřit,
že bych já prodal svoji Mařenku,
andílka svého,
pro nějž mi není nic obtížného.
Ni za tisíce bych ji neodstoupil;
na celém světě rovné jí není,
Vždyť jenom láska
lásku ocení.

Místo, kde Jeník podepisuje smlouvu, a které u Sabiny zní: »Zde můj podpis — Jeník Horák!«, zní vtipně v překladě: »Oui, je signe: Yénik Sanstort!« (Ano, podpisují: Jeník Mápravdu.)

Principálovo vyvolávání je v Mullerově překladu mnohem obšírnější než u Sabiny, jelikož není vázáno na hudbu. Skvělým způsobem je tu charakterisována dryánická výřečnost principálova:

»Dámy a pánové, a vy (dívá se na Vaška), chytří chlapečkové této krásné vesnice! Budeme mít čest a potěšení představit vám u příležitosti vaší poutě, dnes večer přesně o deváté hodině, senační podívanou, která je zvláště sestavena podle vašeho gusta: jelikož tato podívaná je jedinečná, úspěch je zaručen. (Trubka.)

Signora Esmeralda dell'Estramadura, slavná španělská umělkyně, zvaná »Královnou ocelového lana«, provede před vámi nejprve výběr tanců dosud neviděných, které k vám přicházejí rovnou ze země, kde kvetou pomeranče. Tato pohyblivá hvězda bude se tu produkovat na zemi, na vodě (pro osvětlení), na napařené provaze, zkrátka ve všech pozicích. Ačkoliv je tak lehká, že může tančit na vejcích, aniž by z nich udělala omeletu nebo na žhavém uhlí, aniž by se popálila, je stále na koni... svých zásad.* (Trubka.) Pak vám předvedeme skutečného Indiána, opravdového divocha z Otahitánských ostrovů, které leží, jak víte, u protinožců, dvěstětisíc kilometrů odtud vzdálených. Tento sympatický lidožrout, který mně stojí hříšné peníze, shltne a ztráví vše, co mu přijde pod

*) Nepřeložitelná slovní hříčka; znamená, že zná dobře své zásady.

ruku, živé užovky a králíky, krmená kuřata, skla z brýlí, šavle dřevěné i japonské, a to i s rukojetí. Je filantropem od hlavy až k patě a miluje tak své bližní, že je sní, jakmile se mu naskytne příležitost, načež nasycen a uspokojen blaženě usne nejinak než Hanibal. (Trubka.)

Nakonec bude nám ctí ukončiti toto večerní představení, hodné publika korunovaných hlav, tím, že vám představíme opravdovského medvěda z Nového Světa, živého a na svobodě, s jeho drápy a kůží, unguis et rostris. Tento pozoruhodný čtvernožec, původem ze Střední Ameriky, odpovídá na něžné jméno Ty-Kô; co se týče jeho obratnosti, zastihuje vše, co má Panam neivyhlášenějšího ve své botanické zahradě. Nakonec pak bude tančiti se Signorou Esmeraldou dall' Estramadura tanec ve třech, v němž si nezadá ani v půvabu ani v lehkosti se svou hezkou partnerkou. To je trumf všech trumfů, Ty-Kô. (Trubka.)

Přijďte dámy a pánové, hoši a děvčata. Nepromeškejte tuto nevyrovnatelnou podívanou, která je přístupná každému stáří, každému pohlaví a každé peněženke. Od těch z vás, kteří by neměli peníze, přijímáme také šekové knížky: šeky, tot úspěch.*)

(Zpívá): A jako ukázkou ze všech těchto divů
předvedeme vám úchvatný balet.
Natáhněte oči a vyvalte uši!
Braši. Hned začneme.«

U Sabininy je tekst nejméně o dvě třetiny kratší:

»Ohlašujeme slavnému publikum, že se tu dnes, jakožto při slavné pouti provozovati bude znamenitá, nikdy před tím nevidaná komedie na provaze, na koni i na zemi, kdežto zvláště slečna Esmeralda Salamanka prováděti bude znamenitě a neslýchaně skoky, pak opravdový jeden Indián z Otahitánských ostrovů, padesát tisíc mil odsud vzdálených, polykati bude židl-éé- vidličky a nože, načež pak vystoupí nejznamenitější kus (trubka), totiž živý americký medvěd bude se produčirovati slavnému publikum se zvláště dresírovanými kumšty, a konečně se slečnou Salamankou sem zvláště z Frankrajchu přivezeným kankánem. Ku kterémužto představení slavné publikum se vši úctou a vážností se zve! Však malou zkoušku uhlídá slavné obecenstvo ihned. Hola! Začněte!«

Seksteto »Rozmysli si, Mařenko« zní v Mullerově překladu velmi pěkně:

Muller:

Rozmysli, se, Mařenko, rozmysli.
Však dovol říci nám, co myslíme.
Když se děvče zaslubuje pro celý život,
pomysli, drahoušku, že učiní dobře,
Když vyslechne moudrou radu rodičů.
Nedej uvadnouti své kráse v slzách!
A nezkaz si své štěstí!
Osud, jenž tě očekává, je snad již tu!

Sabina:

Rozmysli se, Mařenko, rozmysli,
na své štěstí dobře pomysli!
Máš cestu před sebou převábivou,
nedej se svéstí svéhlavostí svou.
Rozmysli se, Mařenko, rozmysli,
na své štěstí dobře pomysli!

Hádku mezi Jeníkem a Mařenkou, kde zklamaná milenka vyčítá Jeníkovi zradu, je v překladu podána s rázným dialogovým spádem:

*) Patrně slovní hříčka: Chèques zní podobně jako Tchèques, t. j. Češi.

Muller:

(Jeník): Krutá dívka, proč však nechceš
ničeho ode mne slyšet?

Má drahá láska, podívej se na mne:
nech mne abych se obhájil!

(Mařenka): Zrádče, nevěrníku, jdi, ani slova již!

Dovedl jsi mne jen prodat!
Ve svého Jeníka již nevěřím!
Co mohu od tebe očekávat?

Sabina:

Tak tvrdošíjná, dívko, jsi
že nechceš pravdu vědět?
Což mohl bych do tváří tvých
tak směle, přímo hledět?
Tak ošemetný muž jsi ty
nechci o tobě vědět,
ni do falešných tváří tvých
co živa více hledět!

A konečný sbor:

Muller:

Do měsíce, celá vesnice dostanou svou odměnu.
oslaví tuto svatbu. Kdo zná dát své celé srdce,
Odvaha a vytrvalost jen ten dojde svého štěstí.

Sabina:

Dobrá věc se podařila. Šťastně ukončen jest boj,
Věrná láska zvítězila. veselá se svatba stroj!

Autor překladu ponechal jména osob, jenom je přizpůsobil francouzskému pravopisu. Všichni jsme slyšeli v rozhlase, jak roztomile zní francouzská transkripce Mařenka a Jénik. A těšíme se, že je v brzkou uslyšíme z úst jejich pařížských představitelů s jeviště Národního divadla v Praze.

Zdařilost francouzského libreta »Prodané nevěsty« lze plně posouditi toliko na originálu. Jen tam se objeví ve vnitřní melodii slov, eleganci slohu a těsném přilnutí k výrazu Smetanovy hudby. Úspěch překladatelského umění Mullerova je dokonalý. Tím větší, že tu šlo o překlad z jazyka svou vnitřní podstatou analytického (čeština) do jazyka vysloveně syntetického (francina). »Dobrá věc se podařila«, můžeme říci se Sabinou.

ŽIVOT A INSTITUCE

Jaroslav Kolman-Cassius:

Pět měsíců na novinářské výstavě.

II.

»Výstavy jsou instituce hospodářské a kulturní práce a podle toho mají vypadati. Historie velkých výstav ukazuje zřetelně, že jen takové výstavy mají rozhodný úspěch, které demonstrují aktuální problémy a jichž prostředky odpovídají účelu. Doba reprezentačních výstav patří minulosti. Produktivní výkon výstavy je pro naši dobu rozhodující, a cenu výstavy lze určit jen podle jejího kulturního působení a vlivu. Její cesta vede od kvantitativy ke kvalitě.«

Tato slova napsal Mies van der Rohe do Frankfurter Zeitung a kdosi je nalepil v temném koutu v postranním labyrintu hlavní budovy Pres-

sy na zed', snad jako první ukázkou nějaké výstavy, která někde zabloudila, snad jako protest proti veletržní roztržitosti tohoto křídla.

Přijede-li návštěvník na novinářskou výstavu na den nebo na týden, zvláště je-li žurnalistou, poletuje pln nadšené horlivosti jako pilná včelka od vitriny k vitrině a sbírá med vědomostí. Za nějaký den ochabnou jeho síly, zápisník zpěčuje se přijímatí další poznámky, umdlený návštěvník obejme posledním smutným pohledem celou tu ohromnou lučinu s nevyužitými květy vzácných poznatků, které mu ještě zbyly, a jede domů. Oči by chtěly, ale zápisník už nemůže.

Je-li člověk na výstavě pět měsíců, dívá se na vystavené věci jako na svůj nábytek. A nejvzácnější věci, zvyklé na výkřiky obdivu, jakoby potlačovaly zívání, když jde kolem nich. Ach, to jsi jenom ty, brachu? Nu, pozdrav tě Pánbůh. Když je člověk na výstavě pět měsíců, je mu jakoby byl ve vyšetřovací vazbě. Chodí kolem stěn a čte, co je na nich napsáno. Nepoutá ho, co je vystaveno na odív, ale spíše co uchází pozornosti. A tyto věci dávají mu dohromady obraz výstavy, který je dosti odlišný od výsledního dojmu, jaký si odnáší host. Nevidí ji jako osobnost, která nám byla představena, když jsme ji učinili návštěvu, ale jako druha, s nímž jsme se intimně sžili.

Člověk, který je na novinářské výstavě pět měsíců jako sekretář, v Domě Států chodí ovšem nejčastěji kolem stěn svého oddělení a za nějakou dobu je jeho obsah div ne součástí jeho bytosti. Počet obyvatelů jeho vlasti má pro něho takovou důležitost jako Ludolfovo číslo pro matematika. Diagram, znázorňující vzrůst českého tisku po absolutismu Bachově, je mu tak jasný a účelný, jako obrazec pythagorovy poučky oktávánu. Chytá se za hlavu nad nedostatečnými vědomostmi a špatnou školní přípravou listu tak příkladného jak *Frankfurter Zeitung*, která napíše — ovšem v rukavičkách — že Československo jako host na německé výstavě dovolilo si tímto diagramem ukázat, jak po převratu v roce 1918 s Němci zatočilo.

Skutečnost, že první česká kniha byla vytištěna už roku 1468, kterou hlásá jeden nástěnný nápis, je pro něho plna slavnostní a nevyvratitelné jistoty. S hořkým úsměvem a s řemeslnou naléhavostí připomíná ji každému interesentu, který se zajímá o to, jakou řečí se mluví v Československu. Dva tři návštěvníci, kteří o tom pochybují a tvrdí, že první česká kniha byla vytištěna německy, naplní jeho duši bezútěšnou skepsí v dorozumění národů.

Stojí tu úplně osamocen se svými nezvratnými pravdami a poučkami a celý svět na něho dotírá svou nevědomostí. Denní pošta a sem tam nějaký krajan přicházejí právě v čas, aby nepropadl pochybnostem, že Československo není středoevropský stát, ale jeho fiksní idea.

Musí se naučit potlačovat bolest, když návštěvník si sedne na bobek a dívá se pln znaleckého zájmu, jak to mají ty krásné červené lenošky fy Strnad a Vaníček vespod, místo aby si četl po stěnách o počtu obyvatelstva a demokracii, nesmí dáti průchod žárlivé zlobě, když uvidí kupiti se zástup právě u stěny, na které nic nestojí, a zálibně poplácávati pěkně hoblované prkno. Musí se naučit cítit také zájem odborníků, kteří se neдрží litery.

Nechce-li skončit jako maniak československé propagandy, musí vyjít ze své apoštolské osamocenosti a občas vmísiti se mezi tyto nevěřící, kteří procházejí čes-

koslovenským oddělením, jak se zdá, zcela šťastni ve své nevědomosti.

Bude dobře, naučí-li si vážití zvolání *Wunderschön*, které je v Německu projevem prosté spokojenosti, někdy zdvořilosti, a znamená: *velmi hezké*. Není třeba toto uznání podceňovat, ale není to také pouhá společenská formalita. Co v Němci vyvolá pocit libosti, je všecko zázračně krásné. Mnoho tisíc návštěvníků vzalo náš nový stát a jeho expozici na vědomí s touto vstupní zdvořilostí a libostí, kterou vyvolala v něm jen výtvarná práce arch. Ložka, prof. Kysely a prof. Sutnara. Není v lidských silách přinutit tyto rozmařilce, aby si zapamatovali také počet obyvatelstva a aby se podivili tomu, jak po Bachově absolutismu vzrůstal český tisk. Nic by je nepřimělo k tomu, aby se věnovali studiu československého novinářství, ani Lutherovo dovolávání se Husa ani jubilejní čísla *Ta g b l a t t u a B o h e m i e*. Jsou jako ženy, kterým stačí, aby se podívaly na šaty představeného člověka a hned vědí, jak to s ním stojí.

To jsou návštěvníci — na každé výstavě je jich obrovská většina — pro které by na výstavách nemusely býti vitriny. Přijdou jako na návštěvu, prohlédnou si zvědavě garnituru salonu, řeknou: máte to tu hezké, a jdou. Ale jejich dojem je tím trvalejší. Prošli expozicemi téměř všech států světa a neodnášejí si nic, co by mohli zapomenout. Když se jich doma zeptají, jaké to na Presse bylo, tak vypravují o Rusku, kde statistiky běhají po strojových řemenech, a kde vývoj sovětů, znázorněný plechovou spirálou, točí se a mručí jako vlček, o Španělsku, kde jsou koberce z královských paláců, a o Československu, kde to mají také hezké.

Je velmi potřebno ukazovati občas v cizině, kde o nás soudí jen podle občasných známek naší existence v novinách, velmi často málo lichotivých, také jakousi její sympatickou synthesu. Zejména v Německu, kde po pádu habsburské říše přestali se zajímat o to, co se v těchto končinách děje.

Slýcháváme často námitku, že to je jejich škoda. Ano, ale také celku, a když celku, tedy také naše. Dříve, když nějaký stát cítil, že jeho politický obsah není sou sedem dostatečně brán na vědomí, zvedl se jako jeden muž, vtrhl na jeho území a ohněm a mečem šířil slávu své vlasti. Také jsme tak jednou propagovali českou demokracii v Německu a přišli jsme až k Baltu. Tato propagační cesta zanechala trvalý dojem a mnohý zcela prostý a neinformovaný návštěvník, stojící před vitrinami naší husitské minulosti, připomenul si pěknou pověst, jak nás německé nevinné dětičky musely mírnit v naší horlivosti. Po světové válce jeví se uvědomělá snaha tuto propagační energii definitivně uvést na jiné koleje. V době Svazu Národů jsou evropské státy zcela odkázány na pořádání světových výstav. To jsou moderní turnaje, na kterých barvy státu mohou přijít v cizině ke cti a které mohou trochu paralyzovati působnost oněch žurnalistů, jimž se stále ještě zdá, že konají službu své německé vlasti, když dělají úvodníky do pražské *Bohemie* z českých článků, kterým nerozuměli.

Cesta propagandy jde však také od kvantity ke kvalitě, jako to napsal pan *Mies van der Rohe* o výstavách. Propaganda výstavou má jednu velikou výhodu. Obejde se bez prostředníků, a kdyby panu F. W. v Bohemii*) sešedivěly vlasy hořem nad tím, že se

*) *Wie wir es sehen, Bohemia 10. XI.*

Bohemii uřezávala hlavička, aby si návštěvník toto nenávidené jméno nevštípil do paměti, miliony Němců viděly v československém oddělení právě tyto hlavičky Bohemie vedle hlaviček českých listů, a shledají-li něco v německé žurnalistice v Československu bezhlavým, bude to jistě jen tento způsob psaní úvodníků. Pan F. W. v Bohemii snad namítne, že jsme uřezávali text Bohemie a nechávali jen hlavičku proto, aby si návštěvník nevštípil do paměti, co Bohemia o Československu píše. Obávám se, že se nad tímto počínáním pozastaví jen kolínský Sonntag a Westdeutscher Beobachter, a jinak Německo zůstane dosti klidné. Ani v Německu nejde vlastenecký cit tak daleko, aby si tam lidé vštěpovali do paměti nepravdy, které je svrchovaně nudí. Obliba tohoto druhu literatury klesá v Německu vůčihledě. Nikdo nehne v moderním Německu prstem, aby Bohemii zachránil její nenáviděnou hlavičku.

Moderní člověk nevidí všude a ve všem nepřítele jako žurnalistika, která zaostalou svou methodou stavěti se nechápavým a zabýváti se, mírně řečeno, špinavým rubem košile, pomáhala vydatně rozbíjet Rakousko a která se svými starými opotřebovanými prostředky zařizuje se teď na rozbíjení českoněmeckého přátelství, jež není ještě hotové. Moderní člověk věří také novinám, ale věří především tomu, co vidí na své vlastní oči. Pořádati výstavy moderním lidem není vyhazování peněz. Svět a s ním i cizina se staly věcnějšími. Lidé se dívají raději na obrazy neznámých věcí, než aby si vštěpovali v paměť hlavičky novin, ať už nenáviděných nebo milovaných. Obrazy a výstavy vyvolávají představy příroznější, kdežto na literě lpí vždy trochu ideologie, která hledá hůl na svého psa.

Němečtí návštěvníci, kteří jistě četli ve svých novinách všelijaké věci o Československu, vystříhané z Bohemie pro potřebu říšského tisku, rozjasnili své tváře při pohledu na nástěnnou fotomontáž Prahy, neboť nápis Praha vyvolal v nich představu dobré hudby, kterou jim doma oznamuje jejich radio heslem »Halo, Praha«. Malí školáci upozorňovali na to své rodiče s nadšením, které by jistě každého žurnalistu staré školy naplnilo nejvážnějšími obavami o budoucnost německví. Tito mladí Němci neznali ještě ani pohádku o tom, že se v Československu učí jejich vrstevníci o Masarykovi, který potírá hydru Germanie, pohádku, kterou předkládá Bohemie svým dospělým čtenářům v říšskoněmeckých redakcích, a už vědí o Československu a o Praze něco pěkného. Znají dokonce její české jméno ještě dříve než německé.

A když i slabikují dále nápisy na zdech, podepsané jménem Masaryk, o nové Evropě a demokracii, představí si i jejich dětská fantazie presidenta této republiky jako státníka a filosofa a nikoli jako svatého Jiří, potírajícího germánskou hydru. Budou-li jednou čísti v Bohemii o tom, že se v takovém věcem učí dětičky v Československu, pomyslí si něco o dospělých, kteří to napsali. Ovzduší výstavy je radostnější a společenštější. Na výstavách bývají také křivá zrcadla pro zasmání, ale ta patří do zábavního koutku. Jen nepatrná část německé žurnalistiky používá jich ještě dnes jako zbraně a ukazuje ve svých úvodnicích Němcům českou křivou hubu, když jim Československo ukazuje novinářskou výstavu.

Bohudíky tato česká křivá huba Němce již dokonale znudila. Viděli jsme, že špatný a neinteligentní žurna-

lista může Němcům zprotivit i rakouskou An-schlusspolitiku. Špatnému, zaostalému žurnalistovi se může podařiti zdiskreditovat i věc populární, jako je česko-německé nepřátelství. Špatná žurnalistika byla odjakživa nejspolehlivějším propagátorem toho, co potírala.

Když novinářská výstava Pressa vykonala své mírové poslání a likvidovala, neškodilo by, kdyby tento druh žurnalistiky, který kdysi rozhodoval o veřejném mínění v Německu, vystavil v několika úvodnicích zase svou blednoucí slávu, aby i mladé generace, které se naučily dívat na svět mladýma očima, přesvědčily se, jak pošetile někdy vidí věci dospělí.

Ale zdá se, že mladé Německo je si toho dobře vědomo. Jednou za turnéského sjezdu poskakoval jakýsi nezvedený uličníček v československém oddělení, rouhaje se božstvům této svatyně. A šel kolem německý jinoch, o několik jen málo let starší a řekl mu s onou klidnou, krutou, chladnou ironií, kterou se vyznamenávají jen největší klasikové Německa: »Schade, so jung und schon so dumme.«

Tento německý mladý muž věděl, že hloupost je přepych, který si mladé Německo nemůže a nechce dovolit. Mladé Německo je také na nejlepší cestě ke kvalitě, pokud chodí samo a dívá se svýma očima.

POVOLANÍ A ZÁLIBY

Edmond Konrád:

Lékařství jako umění.

(Poznámky k podivné knize.)

Pouze latinsky se říká »ars medicina«. Do moderních jazyků snad všech překládá se to »věda lékařská«. Tato věda nepatří již ke středověkému sedmeru svobodných umění, ani do starověké mystické sféry mezi kněžství, hadačství a kouzelnictví. Jedna z nejstarších, prošla nejpronikavějším zvědečtím, jež s útrpným úsměvem hledí na dávnou svou minulost, kdy se medicíně říkalo »umění«, poněvadž ještě nic neviděla. Zda také neuměla? Zda umí víc, když ví? A kdo ví, zda ví?

Na tyhle otázky často si pohrdavě odpovídá pacient, laik, obecnstvo: vždyť doktoři nic nevědí. Chce tím ovšem, ať už právem či neprávem, říci, že nic neumějí, to jest, že neuzdravují svých nemocných. Projevy vědění a umění málokde tak splývají, jako v lékařství, od jehož vědy nejdůrazněji a bezprostředně se žádá »umění«, to jest úspěšná praktická aplikace na nemocného člověka. Ve většině věd požadavek praktického užití je teprve druhotným důsledkem poznání. Teprve fyzika založila techniku. Před vynálezem parního kotle celkem nikoho nenapadlo, že by se mělo rychleji dopravovat atd. Ještě dlouho po objevu elektřiny nikdo nežádal, aby se jí svítilo. Ale dávno, pradávně přede všemi vědami žádal, naléhal, prosil, poroučel nemocný, aby ho lékař uzdravil. A že této žádosti dodnes, přese všechnu vědu, nemůže býti vyhověno dosti často ani dosti úplně, jest umění, jest věda lékařská po staletí a tisíciletí předmětem ironie tak častým, až se to stalo téměř druhem klasického písemnictví, od Moliéra přes Shawa k Romainsovi.

Vzácný je však případ, aby si tuto ironii dovolil, místo laika, sám lékař. Toto počínání, zajisté nestavovské v dnešním slova smyslu, to jest nesolidární, obyčejně se omezuje na anekdotický humor mezi kolegy, in camera caritatis. A platívá obyčejně ne vědě (či umění) lékařské (-mu), nýbrž zase jen kolegovi. Aby lékař a univerzitní profesor veřejně knihou se obrátil více méně proti veškeré existující a existovávší vědě lékařské, dovolává se při tom zdravého rozumu laiků, je případ stejně vzácný, jako zvláštní. Stojí při nejmenším za to, aby si ho laik, v mezích kompetence svého zdravého rozumu, aspoň všiml, neboť při tomto projevu jde především o něho a o jeho zdraví — tím spíše, že kniha i její autor mají aspirace naprosto vážné vědecké, opřené značným odborným vzděláním a dlouholetou klinickou praxí, přes to však hovoří jazykem, každému vzdělanci srozumitelným. Kniha ta se jmenuje »Naturheilverfahren«,*) a sepsal ji liberecký rodák dr. Emil Klein, profesor university v Jeně. Jsme-li správně informováni, jmenován byl r. 1925 přes bouřlivý odpor odborníků, jenž se, pokud nám známo, zvedl i proti jeho knize ještě dříve, než byla vydána.

Připustme, že u valné části čtenářů již název její je schopen vzbuditi nedůvěru. Naturheilverfahren. Přírodní léčba. Každému ihned vytane Kneipp, vytanou baby kořenářky, mastičkáři, fušeři, Kočí a bůhví kdo ještě. Překvapující fakt jest, že Klein se k nim do jisté míry hlásí. Není zajisté sám. Krom celého organisovaného hnutí pro přírodní léčbu jsou nám známi lékaři, kteří s oblibou sahají zpět k prostředkům, svého času vědou zavrhaným. Vracejí se, na příklad, k výtažkům rostlinným, do nedávna zatlačeným chemickými přípravky, říká: že je to přece jenom něco jiného, a žádná chemie prý nemůže nic tak dobře připravit, jako příroda sama. Říkají, že živému organismu lépe svědčí její výtvořiny, než tovární výrobek, a nežli jed.

A nežli nůž chirurgův, praví Klein. Než jakýkoliv umělý zásah. Je možno tímto jeho názorem proniknout do jeho způsobu myšlení, do představ, jež vyvoluje, a do temperamentu, s nímž je vykládá. Neboť pro jeho zjev jsou psány tyto laické řádky, jež se nemohou osmělit kontrolovat problémy lékařské. Nebudeme proto rozváděti jeho složitou soustavu pojmovou, než v nejstručnějším náznaku, nutném pro pochopení. A hned předem vytkneme, čeho jsme při četbě postrádali: pozitivní nauka léčby přírodní ani léčby Kleinovy v jeho knize obsažena není. Najdou se v ní, polemicky vyjádřeny, pouze její předpoklady a stanoviska. O svém vlastním umění lékařském nepíše Klein mnoho konkrétního. Pouze poukazuje na léčebné výsledky své dvacetileté praxe, aniž o způsobu, jímž jich dosáhl, překročí mez pouhých zmínek. Dovíme-li se mimochodem, že zánět mandlí na př. vhodno léčit vlhkými ponožkami, nebo o některých zábalcích či dietách, není tím celkem nic řečeno. Kromě zajímavé kapitoly o furunkulosách a konvi na zalévání i jiných příkladů, Klein odkládá nauku na další svazky, dodává, že bylo teprve třeba ji učebně zutvářeti. Její předpoklady lze zhruba naznačiti asi takto: první, hlavní a jediný účel lékařství jest uzdravovat lidi. Předmětem lékařství není nemoc, nýbrž nemocný člo-

věk. Nikoli přírodovědecký, abstraktní pojem, ale živé konkrétní individuum. Na pohled zdá se to jedno. Klein dovozuje, že tomu není tak. Lékařství během věků vybudovalo si pojem nemoci jako skutečného předmětu, jenž v pravdě neexistuje. Veškeré chyby lékařství pramení z tohoto omylu, který lékaře uvykl, nemoc jako nějakého vetřelce »vyháněti« z nemocného. Ve skutečnosti není co vyháněti. Není zánětu plic, jen zanícené plíce. Proč jsou plíce zaníceny? Co je to nemoc? Porucha v průběhu fyziologických úkonů? Nikoli. N á p r a v a v průběhu fyziologických úkonů. Dlužno ne potlačovati její průběh umělými a násilnými zásahy, nýbrž jej p o d p o r o v a t i. Na jeho konci je uzdravení. Nemoc není porucha, nýbrž proces hojivý (Heilvorgang), jenž může býti trojí: dokonaný (člověk zas nabude svého plného zdraví), scestný (chronické nemoci, následky) a nedokončený (smrt). Umění lékařské jest, podporovati nemocný organismus, aby proces hojivý v něm plně se dokonal. Dnešní věda lékařská činí opak, potlačující hojivý proces, ukracující jej, tlumíc, mrzacíc a na scestí přivádějíc umělými svými zásahy, jedy a noži. Jako drastické příklady uvádí Klein příjici, léčenou rtutí a salvarsanem, s tragickými důsledky jejími. Poukazuje na případy, jež vyléčil bez krůpěje léku. Dále tuberkulosu kloubů, léčenou operativně. Operovaný pacient kulhá. Pacienti Kleinovi bez operace nabyli plného zdraví. Posléze choroby oční, léčené s pomocí atropinu. Pacienti Kleinovi ušli všem škodám z atropinu. Uzdravili se bez něho.

Žilo lékařství, ptá se Klein, vždy v tomto bludu? Nikoli, na počátku lékařství jest Hippokrates. Lékař umělecký, tvůrčí, intuitivní, dítě Boží. Lékařství jako umění hyne Galenem, jenž z něho dělá vědu. Proč dochází k tomuto vývoji? Z potřeby i n d i k a c e. Lékař hledá bezpečnou metodu, program, šablonu pro léčbu; z původního, tvořivého rozhodnutí lékařova: »V tomto případě udělám tohle a tohle«, vzniká mechanický předpis: »Při téhle nemoci se udělá tohle a tohle.« Jsme zde v pokušení, udělati umělecké přirovnání. Klein, temperament umělecky citlivý a velmi orientovaný, pojímá Hippokrata a tvůrčího, to jest nadaného lékaře vůbec, po Nietzscheovsku jako člověka dionysického. Galena pak (a je to v soulase s vývojem celé kultury antické!) jako typ člověka sokratického. Buď tomu jak buď, potřeba methodické indikace vede k pojmu nemoci, která se stává hlavním předmětem na místě nemocného člověka; vede ke snaze po logických soustavách, jež se rozumově zpracovávají v přírodopis nemoci jako druhů a dosazujíce obecninu místo živého případu, mění umění ve vědu, za představu skutečnosti zavádějí slovní pomysl. Vzniká a v antickém světě vrcholí učeností Ptolemajské Alexandrie ohromná kultura s l o v n í h o m y š l e n í, jejíž důsledky, byť v bezpočtu proměn, dle Kleina trvají dodnes, kdy rozpor mezi lékařstvím jako uměním a lékařstvím jako přírodní vědou je přímo uzákoněn vítězstvím vědy, upravené právně a státně i stavovskými do přesného systému. Řada ojedinelých zjevů lékařských marně trpí, pocitující všechnu vnitřní bídu vědy a tohoto stavu věcí, již od středověku. Paracelsus hořce si naříká: »Co je platno lékaři in Caduco, že ví, kde leží mozek? Byť jsem znal Anatomiam localem, co si z toho dělá Icteria? ...« Ale nezadržitelný je, zvláště od vpádu moderních věd přírodních, postup myšlenkové systemisace, jenž přes neobratné revolty

*) »Naturheilverfahren von Dr. Klein-Jena. F.C. W. Vogel, Leipzig 1928.

ednotlivců, jako z posledních Schweninger, autorův čitel, vrcholí geniálním, nicméně sokratickým Virchowem; ten vystaví theorii o člověku jako buněčném tátu a přímo ve smysle pruské řádné občanskosti kvalifikuje nemoc jako nepořádek, rozbíjí, revoltu v něm, která musí býti soustavně potlačena. Odtud pramení obrovská nadvláda lékařského názoru, jenž vychází od průměru lidského jakožto normálu a na nichly aplikuje mechanické patologické měřítko.

Jsme si vědomi, a neméně autor sám je si zřejmě vědom, že namnoze říká věci nenové. Již dávno před tím existoval v medicíně boj mezi názorem chirurgickým a antichirurgickým, na příklad v pověstné otázce appendicitidy. Operovat či neoperovat slepé střevo je, tuším, dodnes problémem nerozhodnutý, jenž nikdy asi nebude rozhodnut zcela, neboť v milionech případů zajisté se došlo, dochází a bude docházeti léčebného úspěchu cestou obojí. Docela podobně pak, nemýlím-li se, i tuberkulóza kloubů bývala dávno před Kleinem úspěšně léčena bez operace. Novinkou, pokud našinci možno posouditi, je léčba gonorrhoe bez vstříkování, a léčba příjice beze rtuti, salvarsanu jakoby navazovala na legendární, staromexické metody. Význam Kleinův, natolik chápeme, netkví tak v novosti objevů, jako v souvislosti, kterou jim dává, v pojetí příčin, ve světovém názoru a v důslednosti, s jakou jej aplikuje. Jsme dále povinni, nechceme-li nesprávně jej tlumočiti, nezanedbati meze, v nichž se pohybuje, jsa dalek, na příklad, popírati úspěchy, jež kdy měla léčba jedy a chirurgií, pakli jen tyto prostředky byly v rukách nadaného, tvořivého lékaře, lékaře umělce. Tím méně napadá Kleina, znevažovati cenu poznání, jichž lékařství nabylo z věd přírodních. Potírá pouze onen způsob myšlení, jímž z poznatků se vyvozuje poznání pro praxi lékařskou. Pro tento způsob, nikoli samo o sobě, vědění jest mu »untaugliches Wissen«, nepotřebným vědění: »Klinické badání označuje se dodnes jako přírodní věda... Tato přírodní věda není to, co by lékaři k prospěchu jeho umění bylo nutno: nýbrž věda o životě...« vědění, které v jeho pojetí zřejmě má povahu biologickou, byť ne ve smysle přesně cechovním, místo přírodovědně popisné. V tomto pojetí je Klein beze sporu na výsost moderní, neboť jistě dnes pocítujeme vědu o zákonech života, s takovým zdarem aplikovanou i na vědy dušeslovné, jako cíl věd přírodních. Není zde na místě, pouštěti se do podrobnějšího zkoumání, jak filosoficky jemně a závazně Klein se vcítuje do dvou plasticky odlišných pojmů »bios« a »zoe«, »život a příroda«. Aniž možno zde oceniti filologickou kritiku, svého druhu jedinou, kterou Klein provádí na spoustě základních výrazů mluvy lékařské, aby vyloukl z nich skutečný jejich obsah. Touto filologickou methodou velmi se podobá Karlu Krausovi, lékaři lidské společnosti: oba z tohoto slovíčkářství těží překvapující hodnoty mravní, a jsme opravdu v pokušení, viděti v Kleinovi jakéhosi lékařského Fackel-Krause, tím spíše, že při své obrovské erudici vládne slohem zcela zvláštního a vlastního bohatství, téměř básnického a beletristického, jenž zvláště historickou část knihy, kterou bychom nejlépe nazvali dějinami lékařské myšlenky od Hippokrata a Galena, přes Alexandrii, Saraceny a Paracelsa až za Virchova, činí četbou přímo napínavou.

Zbývá nám však ještě laická otázka, podobná pochybnosti. V temperamentním útoku Kleinově na my-

šlenkový svět dnešní medicíny (a z valné části i dnešního pacienta, k ní novinami pasivně vychovaného), plném skvělých postřehů psychologických a společenských kritiky vzácně bystré, jsou pronásledovány s energií až nenávistnou některé představy lékařské, jejichž existence nezdá se nám zcela prokázána. Odpůrce, proti němuž Klein zvláště ostře soustřeďuje svou ironii, v jeho podání jeví rysy vyloženého a nejpustšího vědeckého materialismu. Vymyká se zcela naší kontrole, nakolik tyto rysy odpovídají skutečnosti v Německu. Pokud však sahá naše ponětí o cítění lékařském u nás, máme dojem, že tyto rysy v něm již podstatně neexistují, snad zásluhou Marešovou, jehož vitalistická víra, zdá se nám, přešla na valnou část dnešního pokolení lékařského. Připouštíme možnost, že praxe vytváří (možná jen z nedostatku osobní tvořivosti a myšlenkové odvahy, jaký přece jen musíme předpokládati u průměrného praktického lékaře, neboť mnoho jest povoláných a málo vyvolených) kompromis dosti pochybný mezi vitalistickým názorem a rutinou běžných léčebných method. Ale pokud jde o koncepci, nejsme místy zcela jisti, zda boj Kleinův, aspoň u nás, nemíří dojisté míry proti věcerejšímu dni. A nepochybujeme ovšem, že existuje u nás řada seriosních a závazných osobností lékařských, které a limine vyvodily si z předpokladů, Kleinovi blízkých, názor zcela protilehlý. O tom necítíme se schopni nabyti jistoty.

Rozhodný však jest náš pocit, že v této podivné knize a skrze jejího autora děje se v medicíně cosi mimořádného. Zde jest osobnost neobyčejně silná, neobyčejně poučená a neobyčejně sebejistá, která s úžasnou energií otrásá samou budovou dnešní vědy lékařské. Slyšíme hlas kacíře, nadmíru smělého, a slova jeho jsou zajisté pobuřující. Vidíme, že jest schopen, vyprovokovati takřka všechnu církev lékařskou, a vědouce, jak často z kacířů stávají se proroci i posléze světci, nemohli jsme odepřít svou pozornost tomuto chlapíkovi. Odpor, jež v Německu zřejmě vzbudil, zdá se obecný. A moc, již proti sobě, ať právem či neprávem, popudil, jest obrovská. Může ho strhat, zesměšnit, umlčet, ba možná dokonce disciplinovat. Nevíme, je-li genius, či maniak. Díváme se však s krajním zájmem, jak se snaží mohutnými ranami prorazit bludný kruh odbornosti, do něhož jsou uzavřeny otázky lékařské (jako všechny otázky duchové otázkami celého lidstva, nad jiné všelidská je otázka člověka zdraví a nezdraví. V jistém smysle, daleko bezprostřednějším než v kterémkoli jiném oboru, otázky lékařské jsou otázkami obecnými. Neboť v lékařství nejde jenom o člověka lékaře, který je v rozhodné menšině: nýbrž především a zvláště o drtivou většinu, která se zve pacient. Této většině nemůže být lhostejno, zda světový názor lékařův činí ji více méně poutým předmětem vědy nebo hlavní a ústřední osobou svého snažení. A o to právě běží v této knize.

NOVÉ KNIHY

Co udělal Yi-Nin-čen jest název sbírky poutavých povídek mladého legiánářského autora Václava Chába. Pečlivě upravená knížka, kterou vydalo právě nakladatelství Volné Myšlenky, představuje nám nového spisovatele, bystrého pozorovatelského nadání a poutavého vyprávěče. Cena knížky Kč 7.—, vázané Kč 13.—.